

MESAJUL DE PESAH 5743

AL EMINENȚEI SALE ȘEF RABIN DR. MOSES ROSEN,
ADRESAT COMUNITĂȚILOR EVREIEȘTI
DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Iubiți frați și surori,

Străveche e istoria ce, an de, an, reîncepem s-o povestim, adunați în jurul meselor de Seder, în aceste nopți de Seder; străveche și mereu nouă. Istorie evreiască. De mii de ani încoace, de la acea noapte שמורים „de veghe”, când — pentru prima dată în viața omenirii — robii au izbutit să sfărâme cătușele tiraniei, de atunci încoace ne aflăm într-o permanentă „noapte de veghe”, în care povestim despre bătrînul și mereu tînărul Israel, despre „durerile facerii” acestui popor, despre plînsul pruncului Moșe, din care răsuna cel al copiilor noștri din toate generațiile, despre mărețele noastre idealuri și despre cumplitul tribut de sînge și de lacrimi ce l-am plătit în slujba lor, despre primejdii ce ne-au pîndit la fiecare cotitură, despre dumani care au ale lor felurite măști, despre minunile mereu reînnoite, după cum glăsuiește versetul din Hagada :

„Căci nu numai unul singur s-a ridicat שמא אחד בלבד împotriva-ne ca să ne nimicească, ci în fiecare generație s-au ridicat alții ca să ne extermine, dar Dumnezeu ne mîntuiește din minile lor”.

Esență de istorie evreiască e cuprinsă în acest verset ce-l psalmodiem noi, cronicarii vremurilor ce au apus și vestitorii celor pe care omenirea le asteaptă.

La această „cină fără de taine” — căci nîcînd noi nu am ascuns mesajul ei, ci, dimpotrivă, l-am strigat spre cele patru vînturi — noi povestim nu numai despre un Faraon, cel din anticul Egipt, ci despre cei ai tuturor vremurilor, nu numai despre un Moșe, ci despre toți cei care, urmîndu-l pilda, au devenit בני חורין „Fiii ai libertății”.

Iubiți frați și surori,

În acest an, cînd vom redeschide Hagada, cea îngălbenită de veacurile ce s-au perindat asupra ei, cea udată de lacrimile tuturor generațiilor noastre, în anul acesta vom evoca „nu numai bătălia de atunci”, de acum 3500 de ani, ci, împreună cu întreg poporul evreu din Israel și din Diaspora, vom evoca „Exodul” zilelor noastre, vom comemora patruzeci de ani ce se împlinesc de la răscoala din ghetoul Varșoviei.

În noaptea cea dintîi de Pesah a anului 5703 al calendarului iudaic (19 aprilie 1943), o mină de tineri evrei au început oficierea unui Seder care, amintind cele întimplate acum mii de ani, va rămîne nepieritor în memoria și în sufletele generațiilor ce vor veni, cu mii de ani mai tîrziu.

Moșe înfruntă pe Faraon. Mordechai Anielewicz sfidează pe generalul von Stroop. Dreptul împotriva Forței. Elica, omenia față în față cu nelegiuirea, cu tirania.

„Cu sînge, cu foc, cu înălțare de am” a fost scrisă pagina cea nouă din Hagada, acum patru decenii.

Singuri, îngrozitor de singuri (nimeni, nimeni n-a vrut să le dea o mină de ajutor), cu minile goale, ei au luptat nu pentru viețile lor, ci pentru demnitatea noastră omenescă, au demonstrat că evreii nu sint יבולל „o turmă care se lasă dusă la tăiere”.

Trei săptămîni, cit a durat răscoala, lumea a rămas înmărmurită.

„שמועו עמים וירגוון”, „Popoarele au auzit și au tresărit” — o spune Tora (Exodus 15, 14), calificînd „reacția opiniei publice mondiale” față de fapta lui Faraon de către Moșe — și am trăit-o noi, contemporanii măreței răscoale din ghetoul Varșoviei.

(Continuare în p. 7)

ULTIMUL PESAH

În prima noapte de Pesah, se împlinesc patruzeci de ani de la izbucnirea răscoalei din ghetoul Varșoviei. Împotriva dușmanilor omenirii, călăii nazisti, s-au ridicat la luptă evreii rămași între zidurile ghetoului, fără deosebire de concepții sociale sau religioase și, cu un eroism măreț, au înfruntat, ei, cei puțini și slabi, dezlănțuirea sâmbatică a armelor fasciste. Nepieritoare va rămîne memoria celor care, alături de luptătorii patrioți ai celorlalte popoare, au știut să-și dea viața pentru ca forțele întinericului să nu poată stăpîni lumea. Între eroii a căror comemorare o împlinim în aceste zile s-au aflat și evrei religioși, care, dînd urmare tradiției și învătăturii noastre sfînte, s-au înregimentat în marea oștire a luptătorilor pentru libertate.

În seara de Pesah a anului 1943 (5703 al calendarului ebraic) ei au pornit la împlinirea supremei jertfe pascale: aceea a dăruirii propriului lor sînge, pentru ca viitorul omenirii să fie ferit de primejdia aspirițiilor nedrepte și a războaielor.

Publicăm mai jos o schiță, care redă, în mod sugestiv, un moment din istorica luptă a ghetoului Varșoviei.

Printre ruini domnea o beznă înfricoșătoare. Aerul era îmbibit și dens, aproape de nerespirat. Mica flăcărucie care izbucnea din cînd în cînd din opașul atîrnat de perete arunca umbre crispete peste zid.

Ochiului îi era greu să se adapteze acestui mediu bizar. Vizibilitatea era scăzută. Abia după îndelungat efort puteai distinge de-a lungul peretelui, figurile oamenilor palizi și obosiți, discutiți între ei pe șoptite. Se vorbea despre mijloacele de apărare necesare pentru noaptea următoare.

— E noapte de-acum? Întrebă cineva cu o voce tremurîndă.

În neșnicul amurg al bunker-ului era imposibil să distingi ziua de noapte. Omenia un întineric se arăta prin un tînăr se arăta prin un tînăr pînă la ușa, se ușa afasă și răspunde:

— Nu, rabi. Nu e încă întineric, dar se pare că e ora amurgului și în curînd vor apare stelele prevestind sosirea sârbătorii. Sărbătoarea libertății!

Oamenii dimprejur suspirară.

— Inseamnă că Herșel n-a ajuns la locul stabilit — remarcă din nou prima voce. Nu vom avea nici bucațica de azimă!

Vocea, slabă și tremurîndă, avea într-însa ceva poruncitor.

— Nu, rabi, să nu disperăm. Herșel trebuie să fi ajuns — răspuseră cîteva voci, și fața lui reb Arele prinse a străluci plină de încredere.

Era comandamentul unui batalion de răsculați format din rămășițele feșivei din strada Franciscanca. Li se încredinșase un sector al frontului de apărare și se pregăteau să primească atacul inamicului.

Reb Arele îi pusese într-o situație grea. În ciuda asistențelor învățecilor săi el refuză cu încăpăținare să se adaptească în bunker. Nu voia să se despartă de ei; voia să rămîna alături de toți pînă la ultima răsufflare. Reb Arele era cunoscut ca un adevărat tadic, ca un om sfînt și drept. Era încă tînăr. Abia împlinise patruzeci de ani, dar fiindcă dusese o viață de ascet și postise mult, slăbise și îmbătrînise înainte de vreme. Avea o barbă neagră, lungă și niște ochi de profet, pătrunzători și calzi. Cînd începea să vorbească, nimeni nu-i putea rezista. Avea în vocea sa o putere de convingere nemaîntîlnită. Învățecii cedaseră, bineîn-

țeles, și-l cooptaseră în comandamentul batalionului lor.

Mulți luptători, chiar și dintre cei nereligioși, îl admirau pe reb Arele. Mulți credincioși înfruntau pericolul mari pentru a veni din sectoarele îndepărtate ale frontului, să primească de la el sfînta binecuvîntare înainte de bătălie. Și reb Arele îi mingia, le dădea curaj și-i trimitea, plini de încredere, înapoi la batalioanele lor.

Apropiindu-se sărbătoarea de Pesah, reb Arele își exprimase dorința de a avea în seara Seder-ului o bucațică de azimă, cît de mică, măcar cît o mîslînă... Tuto-

lor le era clar că e ultimul Pesah din viața lor și erau aprinși de dorul de a mai face un Seder, un ultim Seder înainte de a muri. Dar de unde să se ia o bucațică de azimă? Comandantul secțiunii de front, Herșel, le venise în ajutor. Herșel era un băiat scund și voinic, cu trăsături care trădau multă energie și siguranță de sine. Îl respecta foarte mult pe reb Arele. El îi promise că îi va procura ceva azimă cu ajutorul membrilor rezistenței poloneze, cu care se întrefineau legăturii prin rețeaua de canalizare.

Afară se lăsase noaptea. Cerul era plin de stele și o lună argintie se revărsa asupra ruinelor ghetoului, care devenise un cimitir enorm pentru zeci de mii de luptători și un cimp de luptă pentru pușinii supraviețuitori.

O umbră se strecura printre ziduri, apropiindu-se de bunkerul ascuns sub pămînt. Umbră bătu în ușa și intră. Cel dinăuntru îl primîră cu bucurie năstăpînită și reb Arele strigă cu entuziasm:

— Fii binevenit, Herșel! Ai sosit la timp... Știam că ai să vii la timp!

Herșel își finuse promisiunea. Îi dădu lui reb Arele un pachet de azimă, adusă pe ascuns dintr-un lagăr nu departe de Varșovia, unde mai trăiau evrei. Cu mîini tremurînde reb Arele luă pachetul și fața îi se transfigură de bucurie.

— Rabi — i se adresă Herșel. Sintem informați că nemții se pregătesc să atace sectorul nostru astă-noapte. Trebuie să fim pregătiți pentru orice eventualitate. Binecuvîntează-mă înainte de a ieși în prima linie!

Reb Arele își puse mina pe capul lui Herșel și-l binecuvîntă. Herșel dădu ordine celor din bunker și ieși în pripă.

Reb Arele și elevii săi începură Seder-ul în grabă,

fără să se mai așeze. Sectorul era în alarmă și trebuiau să fie gata în orice moment să iasă la luptă. Beniamin, copilul de zece ani, unul dintre pușinii copii care mai rămăseseră în viață în ghetou, puse „cele patru întrebări”.

Abia începură să citească din Hagada cînd se auziră explozii de obuze, focuri de mitralieră și strigăte. Atacul se dezlănțuise. Elevii îl priveau pe reb Arele, care, transportat, le tălmăcea cu fața transfigurată textul Hagadei vorbindu-le despre „Kiduş Hašem”, despre sfîntenia martirajului, a sacrificiului, a dragostei de omenie.

Trecură cîteva minute pînă ce reb Arele, trezit de vacarmul de afară, își dădu seama ce se petrece în jurul lui. Privi ochii sticloși ai învățecilor săi și-și dădu seama că nu mai sint elevii de ieri, ci soldați inarmați, gata să iasă în fața morții. Își îndreptă statura și zise calm: „Voi ieși acum să vă luptați cu Amalek, copiii mei. Plecați și Dumnezeu să vă aibe în paza Lui”.

Furtuna bătăliei dintre tancurile germane ce pătrun-deau prin ziduri și pumnul de luptători care apărură ghetoul în fața naziștilor era în toi. Orizonturile erau aprinse, cerul era în flăcări.

Reb Arele nu închisese ochii toată noaptea. Stătuse tot timpul în rugăciune și în zori îl ieși puse halatul mortuar, îmbrăcă talit-ul și ieși din bunkerul comandamentului. Se tiră din poziție în poziție, incurajîndu-i pe luptători.

Deodată se opri în fața unui soldat și întinse mina: „Uite! Acolo e comandantul hitleriştilor! Lovește-l!”

O grenadă porni și ofițerul nazist căzu.

În aceeași clipă un glonte străpuse inima curată a lui reb Arele. Singele se prelinsă peste talit-ul său alb și reb Arele se prăbuși, cu ochii larg deschiși, la pămînt.

Cînd supraviețuitorii marilor bătălii se apropiară de cei cazuți pentru a-i înmormînta, îl găsiră pe reb Arele zîmbind. Fața îi era transfigurată și calmă.

P. FLAXER

שבעת ימים
מצות חמץ
MATZOT — o
obligatie și o
plăcere

DAVID SHAHAR—POETUL IERUSALIMULUI REGĂSIT

ADERCA

Literatura israeliană contemporană pare obsedată de prezent, de social, avidă de acțiune și experiment. Vorbind de proza celor doi reprezentanți de frunte ai romanului israelian actual, A. B. Yehoshua și Amos Oz, criticul american Robert Alter o descrie în termenii unei polarizări a talentului în genul Faulkner-Hemingway, identificând o anumită stare de tensiune permanentă în scrisul lor. Iată însă că panorama literelor israeliene aduce, de mai mulți ani, în prim plan proza de o extraordinară frumusețe a lui David Shahar, autor de o pregnantă originalitate. Distins, mai demult, cu premiul „Agnon”, iar în 1981 cu premiul francez „Medicis”, Shahar este, probabil, singura voce matură și împăcată cu sine însăși a literaturii israeliene actuale. El nu mai este preocupat, ca majoritatea celorlalți scriitori, de la Agnon și Bialik pînă la cei foarte recenți, de asumarea dificilă a condiției iudaice într-o lume ostilă, după cum în raporturile sale cu literatura europeană intervine o spontaneitate unică și netenționată, marca autenticei maturități artistice. În paginile sale oamenii nu mai evoluează între disperare și speranță, ci, vișători ori halucinați-poeti sau profeti, refac o lume dispărută, reconstituind parfumul și

tumulul trecutului printr-o stare de poezie, pe care Shahar o numește „reverie hierosolimitană”.

Alături de Combray-ul lui Proust, de Alexandria lui Durrell ori de Dublin-ul lui Joyce, Ierusalimul zugrăvit de Shahar vine să ocupe un loc de elecție pe harta spiritului. Să observăm că acesta este un oraș diferit de cetatea mistică zugrăvită de Agnon, de acel „oraș ce-l transformă pe fiecare om în pelerin”, cum scria Elie Wiesel, după cum nu este nici orașul asfixiant și străin din paginile lui A. Oz. În romanele lui Shahar Ierusalimul nu este fundal, ci ocupă locul principal, orașul amintirilor sale fiind o prezență vie, cu o viață a sa, cu o lumină unică, care învaluiște totul și hrănește spiritul. Numai aici, în acest spațiu privilegiat al memoriei, faptele oamenilor capătă un sens, transformându-se în destin. Ierusalimul descris de Shahar fiind mai ales locașul unei umanități pline de surprize, mereu schimbătoare, labirint al destinului ce se întretaie, asemeni străduțelor întortocheate și enigmatice întrepășite ale Orașului Vechi, Shahar este poate singurul autor care reușește să redea în cuvinte ceva din calitatea unică, fascinantă și inefabilă a luminii ce învaluiște orașul, apăsate de o istorie milenară: pătrunzătoare, orbitoare, grav somptuoasă, mereu alta, lumina Ierusalimului se adresează, deopotrivă, simțurilor și rațiunii, purificându-le, inspirându-le, educându-le. Iar la Shahar această lumină capătă dimensiunea suplimentară a amintirii, ca în romanul „Ziua Contesei”.

Descendent al unei familii revenite de multe generații în Ierusalim, David Shahar este autorul unei literaturi în care fabulosul biblic și căldura orientală sînt spontane și firești, iar realul are întotdeauna o dimensiune paradoxală, ironică sau jovială, aura amintirii estompează evenimentele, însă păstrînd intacte sentimentele și emoțiile. Dînd frîu liber memoriei, scriitorul reinvie, într-o animație caleidoscopică, „săptămîna vaselor sfîrșimate”, acea săptămîna a anului 1936 în care dispare pentru todeauna lumea cafenelei Gat, unde, în jurul lui Gabriel Iuria și al Orizei Landau, se strîng, într-o veselie comunione, profesorul Wertheimer, Boulos Effendi, șoferul Daud ibn Mahmud, polițistul englez Gordon. Ca și în paginile splendidei fresce proustiene, și în romanul lui Shahar povestirea se organizează liric în jurul unor obiecte evocatoare. Dar dacă la Proust predomina senzația olfactivă, ori cea auditivă, la Shahar totul stă sub semnul vizualului, de la imaginea volumului de versuri alături de scrumiera cu pămînt — emblema ce apare simetric, la începutul și la sfîrșitul cărții — și încheind cu motivul fotografiilor, care dau sensul vieții lui Gordon, sînt apoi transportate de Wertheimer în Anglia și sînt regăsite

pentru a fi iar pierdute de autor. Și nu întîmplător: vorbind de scrumiera pe care neuitata Elka gravase un pămînt, Shahar notează: „prin intermediul obiectelor frumoase ea oferea o plăcere spectrală și adăuga un pic de frumusețe lumii, dărîndu-i o fărîmă de bucurie”. Cuvinte care pot caracteriza, de fapt, și proza sa. Tot așa, volumul de versuri al misteriosului Eshbaal Ashartor intitulat „Cîntecele lui Tamuz către Astarte” se dovedește a fi nu o culegere de poeme străvechi, ci creația lui Berl Raban, care, după ce fusese o viață directorul clinicii de boli de ochi, se va consacra total poeziei; sortit să se îngrijească de „mica minge de carne de care depinde, ca prin minune, plăcerea atît de spirituală a luminii, cu toate culorile și toate nuanțele sale”, Berl Raban se dedică luminii spiritului, dorind să vindece orbirea psihică.

Refăcînd în oglinda amintirii imaginea caleidoscopică a Ierusalimului copilăriei sale, spațiu mediteranean, orientat și pitoresc, Shahar dă o altă dimensiune timpului, care — în cartea lui — se supune unor reguli noi, ale afevității și discontinuității: citind un verset din „Eclesiast” scriitorul observă că utorarea constituie o eliberare absolută, dar întreaga sa carte este o regăsiere plină de speranțe a Ierusalimului de altădată, pe care-l opune sălbăticiei erupții a unei realități istorice brutale. Inexplicabilă, irracională și primitivă, violența politică pare o fatalitate tragică. Acaparat de amintiri, Shahar caută în cartea sa legătura dintre om și destinul său. Personajele sale sînt deosebit de vii, dar, nefiind tipuri, par mai degrabă cristalizări lirice ale unor destine străni — impliniri sub lumina orbitoare a orașului. Lumină schimbătoare și crudă, care desoperează nemiloasă absurdul și incoerența ironică a unor vieți: așa este povestea lui Loidor cel Tăcut, „dervisul evreu”, ori cea a Brunhildei-Breindel Hadassa, a profesorului Wertheimer, a polițistului Gordon, care urmăresc, în forme diverse, ideea autenticității personale, pentru a ilustra, în final, inutilitatea aceluiași eforturi. Totul se volatilizează, pentru a lăsa loc unor impresii și senzații fragile, dar indestructibile, din care se țese proza lui Shahar, ea însăși un gest de iubire față de spațiul nemuritor al copilăriei sale: Ierusalimul de dincolo de timp, învaluit în lumina spiritului, a omenei joviale și invulnerabile.

Cărțile lui David Shahar, de o originalitate desăvîrșită, nu pot și nu trebuie să fie povestite, căci savoearea lor este cu adevărat unică. În paginile lor, de o senzualitate palpabilă, respiră Orientul biblic, străluceste lumina puternică și schimbătoare a Mediteranei, locul de naștere al Istoriei, dar și al Poeziei.

MIRELA SAIM

Cuvinte înapătate

DIN NOU DESPRE „PAȘTI”

Anul trecut, înaintea sărbătorii evreiești de Pesah, discutînd aici despre răspîndirea cuvîntului ebraic care denumește sărbătoarea (Pesah), am citat numeroase expresii românești care cuprind cuvîntul Paști. Am primit apoi o scrisoare de la un cititor din Bat-Yam, Israel, care face unele observații la explicațiile date de mine și propune altele în locul lor.

E vorba întii de formula din an în Paști, pe care am tălmăcit-o prin „foarte rar”, apoi de la Paștile cailor, despre care eu am socotit că e totuna cu „niciodată”. Corespondentul nostru e de părere că din an în Paști nu se folosește cu valoarea de „foarte rar”, ci cu cea de „rar”. Deoarece nu avem nici un etalon pentru a măsura raritatea, cele două interpretări pot fi amîndouă folosite după gustul vorbitorilor.

Cît despre expresia la Paștile cailor, pe care eu am prezentat-o ca egală cu „niciodată” (de altfel, în această privință, m-am bizuit și pe autoritatea dicționarului noastre curente), aceasta ar însemna, pentru autorul scrisorii, „foarte rar”, căci, deși caili nu au în fiecare an Paști, nu sînt cu totul privați de această sărbătoare. Iată ce stie „din bătrîni”, în această privință, corespondentul meu:

În timpurile vechi, evreei trăiau la țară și aveau cai cu care își câștigau existența; cînd veneau Paștile evreiești, evreei împrumutau caili lor creștinilor, care îi foloseau la treabă, iar de Paștile creștinești se petrecea iar-

tul contrar, ceea ce înseamnă că bieții caili nu aveau în fiecare an o sărbătoare care să le permită să se odihnească. Însă o dată la 17 ani Paștile evreiești coincide cu cele creștine, deci caili erau lăsați să stea degeaba, ceea ce înseamnă că aveau și ei Paștile lor, deci expresia trebuie folosită cu înțelesul de „foarte rar”.

Povestea mi se pare amuzantă și cred că va interesa și pe cititorii noștri. Dar faptele istorice nu se potrivec. În România antebelică au fost doar foarte puține cazuri cînd evreei să fi posedat pămînt și să fi folosit caili la agricultură și aceste foarte rare excepții nu puteau decît sta la baza unei expresii atît de răspîndite, iar birjarii și cotigarii evreei ai țirgurilor nu aveau cum să facă asemenea împrumuturi. În orice caz însă, un alt fapt e și mai convingător: Paștile ortodoxe nu coincid niciodată cu cele ebraice, iar în România credința ortodoxă era cea mai răspîndită dintre credințele religioase existente aici.

Și cum în această revistă apar, precum vedeți, două însemnări ale mele (pe această temă — nr.), la interval de un an, deci foarte rar, să zicem că ele apar din an în Paști și nu la Paștile cailor, cum ar spune autorul scrisorii.

Prin urmare, vom lăsa expresia la Paștile cailor cu înțelesul ei tradițional: „niciodată”.

AL. GRAUR

Am recitat de curînd, pentru unele mele, cartea de interviuri a lui Biberi, Lumea de mine, publicată urmă cu 37 de ani. Așa m-am gândit o dată, la dialogul purtat la Iași. I. Biberi cu F. Aderca. Cîntecul scriitorului îl evocă mai ales așchii nevoii de limpezire și al războiului. Se pare că lui Aderca îi plăcea să pună întrebări. Cînd era convins de pînă la urmă că n-a găsit un bun răspuns, se necăjea, se supăra și se pe alții.

Detesta orice formă de sovism și înțelege, rasismul. Era făcut pentru fel de înfrățire universală. Și cînd tunci cînd polemiza, trecînd printr-o înfruntare acută de la preferințe literare, polemica nu-și avea caracterul cordial, asigurat de rezerva argumente.

Scriu aceste reflecții stimulat de citirea, sub auspiciile Editurii Măritarea, a citorva din prozele lui F. Aderca. Îngrijit și prefațat această editură prin urmare, bine plasat să-l înțeleg scriitorilor și omul Aderca și să-l înțelegi teles celor care îl prețuiesc scrierile.

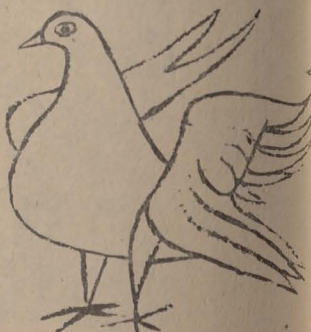
Imi face deosebită plăcere să vă spun aici că dacă Aderca n-a făcut mare lucru este evreu, nici n-a ascuns cine a. Așa se explică de ce orice gest de asemănare l-a lezat profund, cum și-a încercare să-l schimbe numele și-a de replica lui intransigentă. Dar pe mai îmbrucătoare decît multe altele, mine întîmpinarea pe care l-a rezervat în epocă, precum și în anii ce au urmat, ca a fost și este mai valoros în literatura românească. Mă gîndesc cînd tîni sînt scriitorii contemporani care au recoltat entuziasmele aprecierii care ei s-a bucurat din partea cîntecilor lor. L-au prețuit și iubit Tudor Arghezi și E. Lovinescu, Tudor Vianu și M. Sebastian, Geo Bogza și Șerban Cioculescu, Sergiu Dan și Valeriu Răpăscu. I-au consacrat studii și articole G. M. Ileanu, Ion Marin Sadoveanu, Camil Petrescu, Al. Piru, Geo Șerban.

În materie artistică toate comentariile s-au înfîlțit cu principiul de similitudine pe care F. Aderca însuși l-a aplicat altora. Acest principiu înglobează pe lîngă competență, necesara muncă estetică aptă să individualizeze personajele. Odată fixat într-o formulă, principiu care nu mai are mare lucru de făcut la drumul manualului școlar și pare a fi gurat de selectări tacite.

În cazul lui Aderca acest proces a fost ferit o abatere de la regulă. F. Aderca, deși n-a scăzut în consensul de gust, a fost mult: cine îl citește *Domnișoara Neptun* descoperă că datorită lui mahalaua devine un furnizor de tipologii de tranziție, iar cu *Lumea de mine* interviul cristalizează o altă inițiativă de comunicare, a nedumerit prin noua perspectivă fluctuantă, la capătul căreia scriitorul pare silit să-și recîștige un altminteri dobîndit de mult. Să sperăm că reeditarea de la care pornesc aceste reflecții se va dovedi utilă.

F. Aderca se menține în amintirea noastră mală a generațiilor succesive. Rămîne acum să le și cucerească interesul, el fiind ignorat aproape douăzeci de ani.

HENRI ZALB

CH. N. BIALIK
VESELIE

Nu știu ce-i în cer, — aicea,
Pe pămînt, mai am un loc!
Ce vreți? Bratele pe umeri
Și să scapere un joc!

În virtutea lui să nu știți
Ce-i picior și ce e cot.
Pietrele scînteii s-avzîrrie,
Să se-aprindă țîrgul tot.

Stropi de fiere și de jale,
Răni cumplite ce s-ascund
Astăzi trebuie jucate
Pin-la capăt, pin-la fund.

Nu-i nici somn, nici masă. Viața
Nu țî-a împlinit vreun dor, —
N-aveți grijă! Sus, ca vulturii,
Ridicați-vă în zbor!

Peste munți de suferință
Și oceane de neferici,
Treceți, ochii închizîndu-i
Și ce-o fi să fie-apoi.

Viața-i scurtă, moartea-i lungă, —
Dar odată întrî-n joc.
Hai, danșați! Cununa vie
Să-mpletîți din flori de foc!

De pămînt, de alte neamuri,
De prieteni — să uitați.
Ce-așteptați? Incepeți hora,
Azi sintem cu toții frați.

În elan să se-mpletească
— Cuprinzîndu-vă de mîini —
Bărbi, zulufi, ciorapi și ghete,
Voi toți, tineri și bătrîni.

Să nu stea o clipă jocul,
Să se-ntîndă lungul șir
De la școală pîn-la baia,
Din altar la cimitir.

Faceți hora cît mai mare,
Învîrțiți-vă mereu,
Peste voi revarsă-n riuri
Har și zîmbet Dumnezeu.

Curg în bărbi stropi de sudoare
Vă-necați de-atîi noroc.
Hai, danșați! un pas 'nainte
Și același pas la loc!

Gițul vi-e uscat de sete,
Gura, buzele, la fel.
Ce țînjiți? Luați paharul,
Fiere să turnați în el!

Nici nu v-ați strîmbat, nici mîna
Nu v-a tremurat deloc!
Să nu știu el, dușmanul,
Că vă arde-n piept un foc.

Sus paharul! Sus paharul!
Ați trăit atîția ani.
De neacă să crape lumea
Cu tot șîrul de dușmani.

Toate — ca și-al vostru sînge —
Fără rost sînt pe Pămînt.
Mii de lumi să dăm la dracu
Pentru-o oră de avînt!

Trad. de EMIL DORIAN

MERIDIANE • MERIDIANE • MERIDIANE

Se împlinesc 35 de ani de când în Cipru, pe atunci colonie engleză, a început desființarea lagărelor create pentru olimi de către Anglia, care avea calitatea de putere mandatară asupra Eretz Israelului. Era îndată după război, când spre Eretz Israel continuau să se îndreptase vase încărcate cu evrei, mulți dintre ei foști deținuți ai lagărelor naziste ale morții, cu toții supraviețuitori ai Holocaustului. Dar Puterea mandatară engleză continua să mențină cota limită de imigrare stabilită prin Cartea Albă, tot ce depășea această limită fiind considerat de ea imigrare ilegală. Majoritatea vaselor cu olimi „clandestini” au fost interceptate de autoritățile Puterii mandatar. Vaselor au fost confiscate, pasagerii debarcați și, pînă în 1946, închiși într-un lagăr de detenție din Atlit (în Eretz Israel), iar de la acea dată în lagărele din insula Cipru.

În perioada 1946—1948 au fost ținuți în lagărele britanice din Cipru circa 51.500 de evrei, timp în care s-au născut acolo aproximativ 2.000 de copii.

În acea vreme, mica obstă a evreilor ciprioți număra puțin peste 150 de suflete. Erau ultimele rămășițe ale unei comunități evreiești mari și înfloritoare în antichitate și în evul mediu. A fost chiar o vreme (sec. XV) când, dintre toate insulele grecești, Ciprul avea cea mai numeroasă populație evreiască. Ea era concentrată în centrele Nicosia, Famagusta, Pafos și Limassol. Iată de ce se poate spune că, atît prin trecutul îndepărtat, cît și prin cel apropiat, Ciprul ocupă un loc aparte în istoria evreilor.

În epoca biblică, între Cipru și Eretz Israel existau relații economice; se menționează în special că insula exporta spre Eretz Israel diferite materiale, mai ales aramă. La începutul sec. III î.e.a., când, ca și Eretz Israel, Ciprul a căzut sub dominația ptolemeilor, a avut loc o puternică imigrație evreiască. Contactele dintre cele două țări s-au menținut și după ce ambele țări au căzut sub stăpînirea romană. Existența unei comunități antice în Cipru este atestată documentar, un document important fiind o scrisoare a regelui Agrippa I către împăratul Caligula, în care scrie, între altele, că Ierusalimul nu este numai capitala Iudeei, ci a tuturor evreilor, inclusiv a celor din Cipru.

Existența și situația evreilor din Ciprul medieval au fost menționate de către reпутatul călător din secolul XII Benjamin de Tudela, în vestitele sale note de că-

lătorie. La mijlocul secolului XIV, ne-țuțorii evrei egipteni au fost chemați în Cipru, promițându-li-se un statut egal cu cel al neevreilor. Au urmat apoi perioade de viață normală, care alterneau cu perioade zbuciumate.

Anul 1878 a inaugurat dominația coroanei britanice în Cipru, după cum în cursul primului război mondial, la sfîrșitul anului 1917, Eretz Israel a fost ocupat de trupele engleze. După război, în 1920, Anglia a primit drept de mandat asupra țării, mandat care a intrat în vigoare în 1922.

Între anii 1933 și 1939 Ciprul a devenit totuși un refugiu pentru cîteva sute de evrei din Germania nazistă. În 1941, britanicii au început să evacueze insula, în special femeile și copiii, pentru a-i feri de o eventuală invazie germană. Au fost atunci evacuați și evrei. Cînd, după război, Puterea mandatară a înființat aici lagăre de detenție pentru olimi, o istorie dramatică a legat cele două țări, Cipru și Eretz Israel.

Ajuși în lagărele din Cipru, deținuții evrei n-au rămas pasivi. S-au organizat, și-au creat servicii sanitare și de învăță-

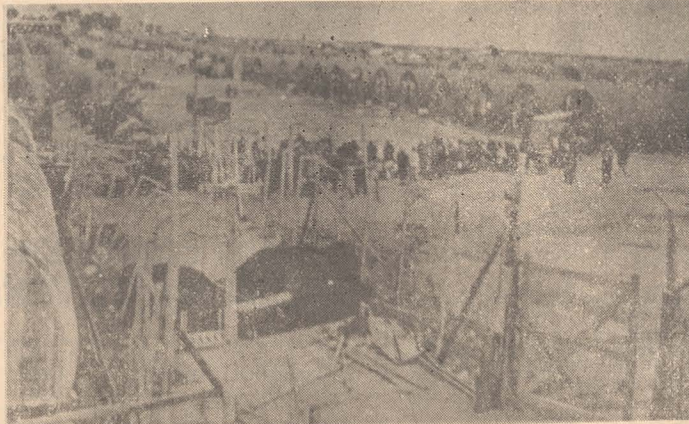
atac dacă ordinele nu le erau ascultate. Formele de atac mergeau de la tampo-narea vasului pînă la folosirea armelor de foc. Cei atacați ripostau cu ce aveau la îndemînă: bastoane, pietre, cutii de conserve. Mulți dintre emigranții au fost răniți, unii și-au pierdut viața în aceste încercări. Printre vasele care au opus cea mai îndrîzită rezistență au fost „Lar-trun” (oct. 1946), „Knesset Israel” (nov. 1946), „Chaim Arlozoroff” (febr. 1947). Cei 1.014 evrei aflați la bordul vaselor „Dov Hos” și „Elijah Golomb” au declarat greva foamei, obligînd autoritățile britanice să ridice interdicția de a leși în larg din portul La Spezia și să intre în Eretz Israel. Concomitent, în Eretz Israel aveau loc demonstrații de masă în sprijinul celor care se îndreptau spre țară, soldate uneori cu ciocniri sîngeroase între autoritățile Puterii mandatară și demon-stranții.

Lupta pentru dreptul de liberă imi-grare a atins culmea în vara anului 1947, cînd 4.515 olimi potențiali de pe vasul „Exodus 1947” au atins coastele Eretz Israelului. După o luptă cu britanicii la bord (trei morți și 28 de răniți), pasagerii au fost mutați de pe „Exodus 1947” pe trei vase-cuști, care i-au transportat nu spre Cipru, ci înapoi spre Franța. Dar guvernul francez a refuzat ca, împotriva voinței lor, să-i preia de pe vasele britanice. Cei de pe vas au preferat să îndure înghesuiala și căldura sufocantă din încăperile supraaglomerate decît să debarce. Îndepărat, în urmă ei au fost transportați la Hamburg, debarcați cu forța și duși într-un lagăr de internare britanic din Germania. Acest incident a ridicat opinia publică mondială împotriva politicii Angliei față de Alia.

Una dintre ultimele operațiuni de imi-grare declarate de englezi „clandestine” a fost cea a două mari vase: „Pan York” și „Pan Crescent”, care transportau peste 15.000 de evrei, majoritatea lor din România, care au părăsit coastele bul-gare la sfîrșitul anului 1947. Pasagerii acestor două vase au fost internați și ei în lagărele din Cipru.

În mai 1948, însă, Eretz Israelul și-a recăpătat, după milenii, independența. Odată cu crearea statului Israel au luat sfîrșit mandatul britanic și implicit peregrinarea dramatică a evreilor prin Cipru. Tot atunci au făcut Alia și ultimii evrei ciprioți, astfel încît străvechea comunitate evreiască din Cipru a dispărut. Astăzi, pe insulă nu mai există decît un mic număr de rezidenți evrei.

CIPRUL ÎN ISTORIA EVREILOR

Lagăr creat în 1945 pentru olimi în Cipru de Puterea mandatară (Anglia)

La începutul secolului XX, cînd în Europa avea loc marea emigrație evreiască, s-a încercat stabilirea în Cipru a unui număr de evrei care căutau un refugiu pentru a scăpa de persecuțiile la care erau supuși în condițiile gravei situații economice din acea vreme. Încercarea n-a avut succes, dat fiind că însuși Neville Chamberlain, atunci prim-ministrul Marii Britanii, era ferm împotriva.

mint, au învățat ivrit. Lunar, 750 dintre deținuți, desemnați de propriile lor comitete, erau eliberați cu destinația Eretz Israel, numărul fiind scăzut din cota oficială de imigrare. Majoritatea lor însă a ajuns în țară abia după obținerea independenței de stat, mai exact între mai 1948 și februarie 1949.

Momentul critic pentru toate vasele cu emigranți a fost cel al interceptării lor de către vasele britanice, pregătite de

Makuya — 60 000 de iubitori ai Țării Sfinte

Makuya este cuvînt japonez, care înseamnă tabernacol, devenit numele unui grup de creștini japonezi credințioși ai Bibliei. Grupul, sau mișcarea, Makuya a fost creat de profesorul japonez Abraham Ikuro Teshima, după cel de-al doilea război mondial, mai exact după experiența tragică pe care poporul japonez a trăit-o în anii războiului, el vîzînd în această mișcare un început de redresare spirituală pe calea credinței biblice, ușor accesibilă societății nipone. Recunoscători poporului evreu pentru faptul că a conservat Biblia în spiritul și limba ei originală, în ciuda cruntelor persecuții pe care, din acest motiv, le-a avut de înfruntat, membrii grupului Makuya își manifestă, în forme diferite, dragostea față de Sion, față de Israel.

La Zidul de Apus, o procesiune pitorească — cîteva sute de japonezi, fluturînd mici drapele israeliene și japoneze, cîntă acompaniați de acordeoniști. Femei îmbrăcate în kimonouri viu colorate, bărbați în pantaloni și bluze, avînd pe spate,

imprimat în culoare albă, un Maghen David de mari dimensiuni. Este un pelerinaj repetat de peste două decenii, în fiecare an, pelerinaj al grupului Makuya. Pelerinii se opresc pe esplanada Zidului de Apus și pronunță în comun binecuvîntări, în japoneză și ebraică, apoi cîntă imnuri religioase, după care se îndreaptă, unul cîte unul, spre zid, pentru rugă individuală. Ingenunchează, ating pietrele și mulți dintre ei plîng. A doua zi, pelerinii și israelienii dansează, în cerc, pe străzi.

În martie 1981 a fost cel de-al 20-lea pelerinaj al grupului Makuya, care, cu toată dragostea față de Sion, față de Israel, rămîne o mișcare japoneză, creată de japonezi, pentru japonezi.

În afară de pelerinajele pitorești și aparițiile publice cu ocazia diferitelor sărbători israeliene, membrii Makuya mențin în Țara Sfîntă o prezență discretă și continuă. Ei declară legăturile strînse cu statul Israel ca făcînd parte din credința și riturile lor. Profesorul

Abraham Ikuro Teshima scria înainte de a muri: „Cu toate că teritoriul său este mic, Israelul ocupă un loc primordial în ochii lui Dumnezeu. Noi dorim să încurajăm acest popor, dispersat timp de 2.000 de ani; noi vrem să dovedim că există oameni care se bucură de restaurarea Ierusalimului și care se îngrijesc de bunăstarea și viitorul Israelului”.

În Israel, studenții Makuya frecventează cursuri universitare, precum și academiile de artă și muzică. Sînt și membri Makuya care-și petrec șase luni dintr-un an în kibbutul „Heptiba”, din valea Iez-reel, în cadrul unui program care imbină studiul cu munca. Ei studiază ebraica biblică și modernă, asistă la conferințe, participă la excursii în locuri biblice. Sînt înconjurați cu afecțiune de membrii kibbutului și respectați pentru hărnicia și simțul lor de răspundere. Au creat în acest kibbutz o splendidă grădiniță japoneză și au realizat proiecte care s-au dovedit binefăcătoare. Ultimele șase luni ale anului, unii dintre ei, le petrec muncînd în alte kibbuturi din Israel. Pentru a cunoaște mai bine istoria și geografia Țării lui Israel, ei participă la cursuri de ghizi turistici japonezi, organizate de Ministerul israelian al Turismului.

„Obiectivul nostru este să dovedim, nu să convertim”, declară Jindo, conducătorul actual al grupului. Prin revistele sale (una lunară, într-un tiraj de 30.000 de exemplare, o alta, săptămînală, în 15.000 de exemplare), precum și prin alte imprimare, de la calendar pînă la volume întregi, Makuya își explică credința și, totodată, își asigură independența financiară.

Membrii Makuya cred într-un Dumnezeu omniprezent și consideră că, de aceea, nu este necesar să construiască edificii speciale pentru rugăciune.

Valea comunităților distruse

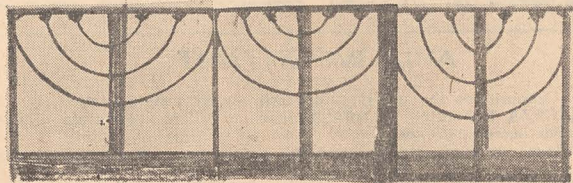
4.500 de comunități evreiești au fost distruse în Europa în timpul domniei hitleriste. Amintirea lor va fi perpetuată în „Valea comunităților distruse”, amenajată de memorialul israelian Yad Vashem, din Ierusalim.

Arhitecții peisagiști Lipa Yahalon și Daniel Zur au condus pregătirea unor stele sculptate în formă de stînci, pe care vor fi gravate numele fiecăreia dintre aceste comunități.

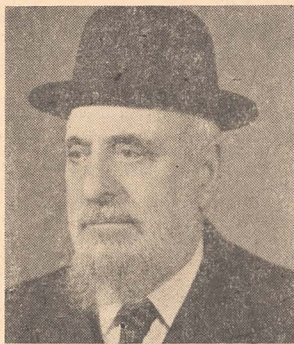
Di Yitzhak Arad, directorul lui Yad Vashem, speră că această vale va deveni loc de pelerinaj pentru generația actuală și pentru multe generații de aci înainte.

Reamintînd că, în același timp în care au pierit ucși șase milioane de evrei, au dispărut 4.500 de comunități din 22 de țări ale Europei, între care marea Comunitate a evreilor din Polonia, de peste trei milioane de suflete, el a adăugat: „Distrugerea acestor comunități a însemnat distrugerea unei lumi evreiești, a unei culturi evreiești, a unui mod de viață evreiesc, fărîmte de milenii”.

Din operele unor mari artiști sau cercetători ai istoriei, lumea continuă să cunoască viața acestor comunități, contribuția lor la cultura și istoria evreilor. Numeroși evrei statornici în alte țări, în mijlocul altor popoare au continuat a fi purtătorii acestor valori și a crea în spiritul lor, „Valea comunităților dispărute” va aminti și ea de această lume, din care n-au mai rămas decît ruine. Cîinci ani vor fi necesari pentru a duce la bun sfîrșit acest proiect pe terenurile memorialului Yad Vashem, de pe Muntele Amintirii.

ANIVERSĂRI

Activul și priceputul nostru Rabin Butnariu Șmil pășeste, cu ajutorul lui Dumnezeu, în a 70-a primăvară a vieții sale. De peste 20 de ani la Galați, Rabinul Butnariu dă enoriașilor săi încredere în

tr-o viață bună și dreaptă, cu pace în Israel și în lumea întreagă.

Predicile ce le ține în zilele de Șabat, legate de pericopele săptămânii, îi fac pe enoriași să retrăiască momente și evenimente istorice și sociale ale poporului evreu. Evlavia și melodiile interpretate la rugăciunile de Șabat și sărbători apropiate enoriașii de credința lui Moșe și îi ajută să înțeleagă importanța învățăturilor din Sfânta Tora.

Rabinul Butnariu este melamed la copiii cursanți de Talmud Tora, reușind, cu metodă și răbdare, să-i învețe Tora și datinile evreiești. Tot el însușiește corul de Talmud Tora.

Conducerea comunității, a Templului și obștea evreilor din Galați îi adresează, cu respect și dragoste, călduroase urări de sănătate, ferice și bucurii de la toți cei dragi, cu tradiționala urare „AD MEA VEESRIM!”.

În luna Adar 5742, dl avocat Iosub Segal, președintele Comunității evreilor (M) din Roman, a împlinit binecuvîntata vîrstă a psalmistului.

Născut și crescut într-o atmosferă tradițională evreiască a unui oraș care număra la începutul secolului aproape zece mii de evrei, tânărul Segal s-a alimentat cu nesat de la izvoarele bogate ale iudaismului, dar și de la aspirațiile culturale ale poporului în mijlocul căruia trăia comunitatea sa. Setea sa de echitate l-a îndrumat să studieze dreptul și apoi să-și pună energia în sprijinul celor năpăstuiți de soartă. Nu i-a fost dat să profeseze prea mult timp avocatura, căci legile rasiale l-au îndepărtat din barou.

Predicile Eminenței Sale de Șabat Hagadol și Pesah

Simbătă 26 martie a.c. (Șabat Hagadol), orele 10,30, la sinagoga „Malbim”:

„PRELUDIUL LIBERTĂȚII — ȘABAT”.
Luni 28 martie a.c. (Prima seară de Pesah), orele 19, la Templul coral, „RĂSCOALA DIN GHETOUŁ VARȘOVIEI”.

Marți 29 martie a.c. (A doua seară de Pesah), orele 19, la Templul spaniol: „SIMBOLURILE PASCALE — PESAH, MATZA, MAROR”.

Marți 5 aprilie a.c. (Ahron Șel Pesah), orele 10,30, la Templul coral, înainte de

Atunci, dînd ascultare unui altor calități didactice, a devenit profesor Liceul evreiesc din Roman, creat în anul de prigoană. După Eliberare, a revenit la profesia sa de bază, în care a găsit dreptății vreme de trei decenii. Este mult apreciat de colegii și de comunitate. Atașamentul său către profesia sa nu l-a îndepărtat de la îndatoririle de evreu credincios, de enoriaș al Templului în care s-au rugat în zilele și tătăi său.

Apropierea sa, dintotdeauna, de reșele comunității l-a îndreptățit, în aproape două decenii, să preia sarcina de conducător al unei obște care tînu încă numeroase, obștei pe care încă în această calitate, a reușit să realizeze succes multele și complicatele probleme ale acesteia, fiind mereu un exemplu prin devotamentul și atașamentul pentru comunitate și instituțiile sale.

Sînt multe succesele obținute de dl Segal în fruntea obștii și am gresit să nu am cîta numai unele. Desigur, în această a fost ajutat, cu pricepere și entuziasm de către consilierii săi. Ca o înaltă activitate a activității sale, în anul 1942 dl av. I. Segal a fost cooptat în Comitetul de conducere al Federației Comunităților Evreiești (M), participînd la aceeași pricepere la luarea deciziilor electivă privind activitatea F.C.E.

Cu prilejul frumoasei aniversări, ca legionarii româncani, precum și Comitetul de conducere al F.C.E. urează domnului av. Segal multă sănătate și putere de muncă, odată cu tradiționala urare:

AD MEA VEESRIM!

Iskor: „INVIEREA UNUI ÎNTREG POPOR” (VIZIUNEA PROFETULUI IEREMIAȘ) (KEL)”.

VIZITĂ

În ziua de 15 aprilie a.c. a sosit în România dl Moșe Finkelstein, președintele Comunității evreilor din Vârșovia, spre a consulta pe dl Șef Rabin legătură cu pregătirile pentru comemorarea a 40 de ani de la Răscoala din toulul Varșoviei, conducerea religioasă a acestei comemorări fiind încredințată dlui Șef Rabin dr. Moses Rosen.
Oaspetele a părăsit Capitala în ziua de 16 martie a.c.

ANUNȚURI

Se aduce la cunoștință celor interesați că se pot înscrie pentru a participa la Seder-urile organizate în următoarele centre:

1. Templul coral (Sinagoga mică);
2. Templul coral (Biblioteca);
3. Federația Comunităților Evreiești, toate în str. Sf. Vineri nr. 9.

De asemenea, la Restaurantul ritual se fac înscrieri pentru cei ce doresc să ia masa rituală în întreaga perioadă de Pesah.

Și în acest an, se va organiza Seder-ul tradițional al cursanților de Talmud Tora, duminică 27 martie, orele 18, la Sinagoga Mare, din str. V. Adamache nr. 11.

Carne cașer pentru Pesah se distribuie miercuri 23 martie a.c.

Pentru sărbătorile de Pesah 5743 vor funcționa următoarele sinagogi: Tem-

plul coral, str. Sf. Vineri nr. 9; Sinagoga Mare, str. V. Adamache nr. 11; Malbim, str. Bravilor nr. 4; Eșua Tova, str. Nikos Beloiannis nr. 9; Credința, str. V. Toneanu nr. 48; A. B. Zissu, str. Mămulari nr. 6; Păstrarea Credinței, str. V. Cîrlova nr. 3; Reșit Dat, str. Antim nr. 13; Ajutorul, str. Andrei Bîrsan nr. 8; Sefard, str. Banu Mărăcine nr. 37; Căminul „Amalia și Șef Rabin dr. Moses Rosen”, str. Jimboia nr. 18; Căminul „Martin Băluș”, str. Negru Vodă nr. 3.

În următoarele comunități din țară se organizează, în acest an, Sedere colective de Pesah:

Arad, Bacău, Baia Mare, Botoșani, Brașov, Brăila, Cîmpulung Moldovenesc, Cluj-Napoca, Dej, Dorohoi, Focșani, Galați, Iași, Oradea, Piatra-Neamț, Ploiești, Rădăuți, Reșița, Roman, Sibiu, Suceava, Timișoara, Vatra Dornei.

PROFESOR TEOFIL REVICI

A încetat din viață prof. Teofil Revici. S-a născut la 11 aprilie 1895, într-o familie de intelectuali. Tatăl său a fost un renumit medic, iar mama sa — născută Gaster — a fost sora vestitului filolog român Rabin dr. Moses Gaster.

Teofil Revici a absolvit Școala națională de poduri și șosele, în 1918, iar din 1919 activează în cadrele C.F.R., ajungînd în funcția de subdirector general. Ca specialist de prim rang, numele său este legat de găsirea unor soluții ingenioase în repararea podului de peste Dunăre de la Cernavodă, în proiectarea și execuția primei structuri metalice sudate în țara noastră și de alte lucrări importante. A organizat înființarea și a condus primul institut de proiectări din țară.

Din 1948, a fost profesor în cadrul Institutului de căi ferate și apoi la cel de construcții.

Pentru marile sale merite a fost decorat cu numeroase ordine și medalii, fiind laureat al Premiului de stat în 1955.

Prof. Teofil Revici a fost un soț și tată exemplar, un prieten și coleg deosebit, precum și un bun evreu, interesîndu-se în permanență de problemele obștii noastre, cu care s-a identificat.

Eminența Sa Șef Rabin dr. Moses Rosen, însoțit de conducători ai Federației Comunităților Evreiești, precum și de cei ai Comunității evreilor din București au ținut să participe personal la funeralii.

Serviciul divin l-a oficiat Eminența Sa și Prim-cantorul W. Harnik, acompaniat de corul Templului coral.

În cuvîntarea funebă rostită, dl Șef Rabin a elogiat personalitatea lui Teofil Revici, care a făcut cinste iudaismului

din România, prin prestigiul său științific, prin atașamentul său față de obște, înțîgînd dragostea și respectul nostru, al tuturor.

„Continuator al unei străvechi familii de distinși intelectuali evrei, Teofil Revici a fost, totodată, un devotat cetățean al României, în slujba căreia și-a pus apacitatea, talentul și toate cunoștințele”, a conchis Eminența Sa în caracterizarea personalității defunctului.

Au mai luat cuvîntul: prof. I. Bucă, șeful catedrei de poduri din Institutul de construcții, prof. Edgar Buiu, ing. C. Donescu, din partea Institutului de căi ferate.

Au participat, de asemenea, prorectorul Institutului de construcții, decani, profesori din învățămîntul superior, precum și numeroși foști studenți.

DECESE

În cimitirele Comunității evreilor din București, în perioada 23.II.—8.III.1983, au fost înmuși următorii:

Zubcu Ghilfa (69 de ani), str. Lucrețiu Pătrășcanu 13; Semo Eliezer (83), B-dul G. Coșbuc 55; Clejan Samuel Nathan (72), str. Aviator Popa Marin 3; Mihailevič Emil (79), str. Pictor Andreescu 31; Ghinsberg Emil (75), Marcus Elena (75), Gutman Liza (87), Rosenrauch Josef

(93), Căminul „Amalia și Șef Rabin dr. Moses Rosen”; Leon Moisescu Ilic (82), str. Desislului 139—143; Mathias Valerie (75), B-dul D. Cantemir 16; Sufirin Ana (69), str. Crișului 1; Leivi Rebeca (78), Căminul „Călărăși”; Scolnic Martha (83), Calea Văcărești 135; Goldenberg Iancu (88), Poiana Florilor 27; Mitertz Ita (79), B-dul 1 Mai 18; Revici Teofil (87), str. Alex. Sahia 59; Segal Uie (100), Cămin „Martin Băluș”; Polinu Alfons (84), str. Cerului 7; Leibelsohn Fany (8), Aleea Postăvarul 6; Pascal Bernard (57), str. Ion Voinescu 17; Breslau Iancu (81), str. Ungra 4.

Conducerea Comunităților evreilor (M) din Focșani, alături de toți enoriașii, profund îndurerată, anunță decesul mult iubitului nostru

GRUNBERG JAK

stins din viață la numai 52 de ani.

Alături de noi întotdeauna, va rămîne viu în memoria noastră!

Sîntem alături de Suzana și Morel.

Cu adîncă durere, Suzana — soție, Morel — fiu anunță încetarea fulgerătoare din viață a celui ce le-a fost iubit și respectat soț și tată

locotenent-colonel (rez.) GRUNBERG JAK
Focșani

în vîrstă de 52 de ani

Înmormintarea a avut loc la Cimitirul evreiesc din Focșani, la 18 februarie 1983.

Soția, cu întreaga familie, anunță, cu durere, încetarea din viață, la 13 martie a.c., a veneratului nostru

BENZION SPASSER

Bacău

model de corectitudine pentru toți cei care l-au cunoscut.

Fie-i memoria binecuvîntată!

La 5 Adar s-a stins din viață blînda și generoasa

TONI HERDAN

Familia și prietenii nu o vor uita!

Profund îndurerată, ing. Pavel — fiu, dr. Ella — noră, Sebastian — nepotul ei iubit anunță decesul mamei

doctor GHELFAN ROZA

om de înaltă ținută morală.

AVIZ IMPORTANT

Comunitatea Evreilor (M) București, str. Sf. Vineri nr. 9, ANGAJEAZĂ FEMEII ȘI BARBAȚII pentru efectuarea spălăturii ritual al coreligionarilor decedați (Thara).

Se asigură retribuție substanțială, iar celor din provincie li se asigură cazare.

Solicitanții se vor adresa la sediul comunității (Serviciul Sacra) sau la tel. 14.19.24 — 15.74.41.

DIN COMUNITĂȚILE NOASTRE

FESTIVITĂȚI DE PURIM

S-au mai primit relatări despre serbările de Purim în comunitățile evreiești din **Piatra-Neamț** (președinte B. Friedman), **Botoșani** (președinte Chițu Sumer, Rabin Srul Moscovici), **Sighetul Marmăției** (președinte Barany Dionisie, haham Drimmer Rachmiel), **Tg.-Neamț** (președinte av. B. Comanester), **Dej** (președinte Dicker Ignat), **Sibiu** (președinte Gevölb Moise), **Roman** (președinte av. I. Segal), **Galați** (președinte av. Leon Iacobsohn, Rabin Șmil Butnariu), **Tecuci** (președinte av. I. Scorțaru), **Cimpulung Moldovenesc** (președinte Carol

Kloper), **Vatra Dornei** (președinte Iosif Margulies), **Suceava** (președinte G. Brucmaier). La Cimpulung și Vatra Dornei s-a primit un sprijin deosebit din partea președintelui G. Brucmaier și a corului de Talmud Tora. La Piatra-Neamț și Botoșani a participat și Rabinul A. Dafne.

Imaginile de mai sus reprezintă aspecte (de la stînga la dreapta) de la serbările din Vatra Dornei, Suceava și Cimpulung, iar cele de mai jos — de la comunitățile din Bacău, Oradea și Iași.

IMAGINE A TRADIȚIONALULUI „STETL”

Am avut prilejul să particip la o impresiionantă evocare a tirgusorului moldovenesc de odinioară oglindit în literatura scriitorilor evrei de limbă română, evocare susținută, la 19 ianuarie a.c., de scriitorul și ziaristul **Victor Birlădeanu**, în sala din str. Popa Soare. Spun: privilegiu, pentru că pe mine m-a ajutat să descopăr noi valențe și filiații ale acestei teme, ce a dat naștere, printre altele, și unor bi-juterii de literatură română (ajunge să amintim aici numele lui Mihail Sadoveanu pentru ca această afirmație să aibă acoperire). Forța evocatoare a caracterizărilor prezentate de conferențiar și a selecției realizate din operele unor cunoscuți scriitori — B. Fundoianu, Barbu Nemțeanu, A. Axelrad, I. Ludo, Marius Mircu —, opere puse în valoare de indiscutabilul talent al tinerei actrițe **Maya Morgenstern**, ce le-a dat citire, la care s-a adăugat generosul fond muzical, alcătuit din cîntece interpretate, în limba idiş, de faimoasa **Connie Franci** (pe benzi magnetice), a încheiat această seară cu o emoționantă evocare a vieții oamenilor simpli și curați din „Stetl”, a înaltei lor spiritualități și a profundului lor umor.

Povestind, cu căldură, din amintirile sale de fiu al „Stetl”-ului, domnia-sa a întregit, în mod fericit, tabloul colorat al acestui cîrmei de viață evreiască din tirgurile în care, după cum spunea dl. av. Șechter, „evreii au adus o atît de frumoasă contribuție la dezvoltarea vieții

economice și social-culturale a localităților și au trăit, în același timp, în spiritul celor mai autentice tradiții evreiești”.

DRAGA-PAULA GORNESCU
muzeograf

TREI CONFERINȚE DE ÎNALȚĂ ȚINUTĂ

În zilele de 18, 19 și 20 februarie a.c., obștea evreiască din localitate s-a bucurat de vizita dlui prof. **Haim Riemer**, prim-redactor al „Revistei Culturii Mozaic”. Cu această ocazie, în ziua de Șabat 19 februarie, domnia-sa a ținut o scurtă, dar foarte edificatoare prelegere, la Templul „Ohel Moșe”, care a fost apreciată de enoriașii ambelor temple, prezenți într-un număr mare la sinagogă.

În seara aceleiași zile, în cadrul unei „Melave Malca”, s-a ținut cu membrii corului și ai cursurilor de Talmud Tora, întîlnire care s-a desfășurat într-un cadru tradițional, înălțător, cei prezenți avînd ocazia de a primi interesante cunoștințe din învățătura iudaică pe probleme specifice lor.

În ziua de 20 februarie dl. prof. **Haim Riemer** a ținut, în sala de festivități a comunității, o amplă conferință, cu titlul „Introducere în etica iudaică”, la care au participat enoriași de toate categoriile.

Vizita făcută în cadrul comunității din Cluj-Napoca ne-a adus o satisfacție deosebită, prin înalta ținută a conferințelor, care au lăsat urme de neuitat.

Mulțumim Federației pentru aceste conferințe de un nivel rar întîlnit în comunitatea noastră.

Dr. **KERTESZ NICOLAE**
președintele comunității

CONFERINȚE

FILONUL LEVITIC AL COMPOZITORILOR NOȘTRI

Simbătă 5 martie a.c., o seară sui-generis la Popa Soare: întîlnire cu muzica. Tema anunțată („Tematica evreiască în muzica compozitorilor evrei din România”) a adus în sala atîtor frumoase seri de „Motzai Șabat” un public dornic să audă ce se vorbește despre ce se cîntă.

A fost altfel: s-a cîntat mult și s-a vorbit foarte puțin. Compozitorul **Dumitru Bughici**, abordînd tema de o manieră originală, a dat explicațiile strict necesare, rezervînd suficient timp pentru exemplificări.

Pornind de la însăși muzicalitatea limbii ebraice, profesorul nostru din această seară (de fapt compozitorul **Dumitru Bughici** e permanent profesor, lucrează la catedra de armonie, contrapunct și compoziție de la Conservatorul „Ciprian Porumbescu”) ne-a ajutat să descifrăm, alături de ornamentările și trăsăturile specifice ale muzicii religioase evreiești, caracteristica muzicii noastre populare, în majoritate realizată în tonalități minore, expresie a suferințelor milenare iudaice și a nostalgiei noastre firești. Exemplificînd prin fraze muzicale semnificative, executate la pian, compozitorul **Bughici** a arătat că pînă și un asemenea cîntec ca „Zait Freilâch” („Fiți veseli!”) e conceput și el în tonalitate minoră (un minor „optimist”).

La invitația „vorbitorului” au urcat, pe rînd, pe scenă **Aurel Giroveanu**, **Edmond Deda**, **Dan Mizrahi** și orchestra „Hazamir” și fiecare ne-a încîntat cu muzica sa, din care răzbătea farmecul tematicii evreiești și al mijloacelor specifice de exprimare, ambele venite din vastele spații temporale și geografice ale Diasporiei și de mai înainte.

Și fie că **Giroveanu** ne-a amintit de „croitorul fermecat”, ne-a încîntat cu

„Cîntecul croitorului” sau cu cîntecul de drum al acestui umil frate al nostru, sau că ne-a evocat imaginii din tîrgul de altădată, fie că **Edmond Deda** ne-a transportat în lumea cîntecelor sale, care, prin vocea lui **Jeni Șmilovici**, au luminat „Barașeuș”-ul în zile de restriște sau ne-a cîntat o frază muzicală din „Melodie pentru vioară” și din „Mă gîndesc la dumneata” (pe versuri de **Aurel Storin**), fie că **Dan Mizrahi** ne-a citit versurile pline de sensibilitate ale **Taniei Lovinescu** și a făcut ca fiecare din noi să savureze liedul compus de el pe acest text și cîntat cu atîta har și dăruire de minunatul solist al Operei și minunatul OM care e **Florin Diaconescu** fie că — în final — orchestra „Hazamir” a executat „Nigun”, de regretatul **Max Eiskovits**, și „Din cîntecele poporului evreu” de **D. Bughici**, ambele sub bagheta strună a lui **Victor Rothenberg** și avînd ca solist pe talentatul **Mihai Damian**, la armonia orchestrei, creată prin munca tuturor componenților ei, fiecare notă meșteșugită a **Katiei Gerson** adăugînd un plus de frumusețe muzicală — totul, dar absolut totul a avut darul să ne convingă despre faptul că acești minunați compozitori ai noștri au adus în creația lor sufletul poporului evreu, durerea și nostalgia, dar și optimismul și speranța sa, toate cu rădăcini mult mai adînci, mergînd pînă la cîntecul levitic din îndepărtata noastră istorie, filon de aur care ne-a dat rezistență în furtună și lumină în beznă.

N-a mai fost nevoie de „concluzii”. Prezentarea o făcuse la început președintele comunității locale, **ing. Blumenfeld**, și spuse tot ce era de spus despre magia cîntecului și despre magistica ei. Și era suficient.

Am plecat din sală cu regretul de a nu fi durat mai mult această seară de vrajă, această elevată seară de „Motzai Șabat”.

Îți mulțumim, **Dumitru Bughici!** Îți mulțumim!

H. R.

ÎNȘTIINȚARE

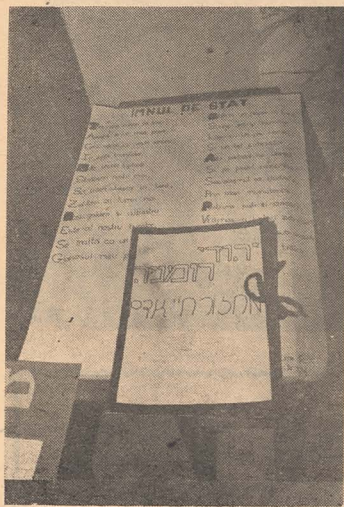
Comunitatea evreilor (M) din București aduce la cunoștința coreligionarilor că pentru sărbătorile de Pesah 5743 vor funcționa următoarele centre de distribuire a azimei și băuturilor rituale:

1. Sinagoga Mare, str. Vasile Adamache nr. 11
2. Sinagoga „Malbim”, str. Bravilor nr. 4
3. Sinagoga „Eșua Tova”, str. Nikos Beloiannis nr. 9
4. Sinagoga „Ajutorul”, str. Andrei Birsan nr. 9
5. Sinagoga „Reșit Dat”, str. Antim nr. 13

după următorul program:

— joi 17 martie	orele 8—13
— vineri 18 martie	“ 8—13
— duminică 20 martie	“ 8—13 și 15—19
— luni 21 martie	“ 8—13
— marți 22 martie	“ 8—13
— miercuri 23 martie	“ 8—13 și 15—19
— joi 24 martie	“ 8—13 și 15—19
— vineri 25 martie	“ 8—13
— duminică 27 martie	“ 8—13 și 15—19
— luni 28 martie	“ 8—12

Aspecte de la concursul „România de azi” desfășurat la școala „Alliance israelite” din Tel Aviv

Imnul de stat al R. S. România în fruntea expoziției de la școala „Alliance israelite” din Tel Aviv

הימנון הרפובליקה הסוציאליסטית רומניה בתוך התצוגה על יהדות רומניה בבית-הספר של „אליאנס” בתל-אביב

La școala „Alliance israelite” din Tel Aviv, elevii în concursul cu temă „România de azi”, în prezența Eminenței Sale Șef Rabin dr. Moses Rosen, a dlui Itzhak Artzi, ajutor de primar al Tel Avivului, a dlui L. Kuperstein, șeful Secției relații externe a sindicatelor. E prezent și dl Costache Vasile, secretar al Ambasadei R. S. România în Israel

מרת הרב הראשי ד"ר משה רוזן, סגן ראש-העדה "א-מ"ר ויצחק ארצי, לוי קופרשטיין-עוזר-ראשי של "תל-אביב שטני", נציג שירותות רומניה - קונסטנטין וסיליה, נוכחים בהתחרות בין התלמידים והתלמידות על הנושא "רומניה היום והיהדות היהודות"

Desen naiv care reprezintă munții și flori, pomi din România. Tradiționalul port național românesc nu este ustată de copii olimpi născuți în România

התלמידים מרומניה לא ישחקו את ההורים ואת המורה, אלא כל מה שישמיעו רומניה ויהדותה

Inițiativa Eminenței Sale Șef Rabin dr. Moses Rosen de a transforma sala din Popa Soare într-un veritabil lăcaș de cultură iudaică, cu largi reverberații a devenit, rapid, tradiție. De aici își iau zborul, săptămânal, conferințele, poposind, pe rând, în toate comunitățile. Ne aflăm în fața unui fenomen greu de definit, căruia, în nici un caz, aceste modestे însemnări nu-i pot determina dimensiunile. E bine știut că fiecare comunitate și-a avut, dintotdeauna, intelectualii săi, cu care, nu de puține ori, și-a depășit perimetrul geografic, intrând în patrimoniul național și, uneori, chiar în cel universal. Așa se explică această activă prezență a intelectualilor, de diferite formații și vârste, în sălile de conferință? În lipsa unor răspunsuri mai plauzibile, ne vom rezuma, în continuare, tot la întrebări. Nu cumva ne aflăm în prezența unui nou liant al vieții comunitare, vechi de când există acest popor alfabetizat de milenii, dar reactualizat, readaptat la cerințele vieții moderne: cultura? Acel liant alcătuit din a cerceta, a ști, dar, mai ales, din a sparge barierele științului? În fond, străvechea și mereu actuală, incomoda democrație a spiritului.

În acest context, și cu aceste gânduri deloc comode, și-a început periplul său prin țară și „umorul evreiesc”.

Primul popas: Timișoara. O cheie de la o cameră. Lângă ea, o carte de vizită: „Fiți bineveniți la noi!”, semnat dr. Neumann Ernest, Prim Rabin. Intitul semn al caldei ospitalității cu care umorul avea să fie întâmpinat la Timișoara, ca și la Arad.

În generoasa urbanistică a orașului de pe Bega, cu solida și cuceritoare sa arhitectură, sinagoga din „fabrică” (transcriem expresia în circulația sa orală), ca și cea din Catate (peste 150 de ani de existență) se înscriu ca elemente arhitectonice de referință. Călăuză avea să ne fie prof. Weidemann Carol, el însuși conferențiar.

După serviciul divin de sâmbătă dimineața, direct la căminul de bătrâni. Nu intrăm vizit. Undeva, după o ușă, o doamnă, în cărucior pe rotile, îl rugase pe dl Prim Rabin să treacă pe la ea, înainte de a se reacheza în pat. Nu, nu era nimic grav. Dorea numai să-i înmănere un buchet de ghiocci (și la Timișoara era „primăvară în ianuarie”). Ni se deschid, una după alta, camerele. Comfort, atmosferă agreabilă, aparate de radio, de televiziune. Fotografii de familie — mai luminoase sau mai voalate

de vreme — șervețele croșetate, flori, mici nimicuri, din care se feșe viața acestor lăcașuri ale singurătății colective. În sufrageria căminului sintem așteptați pentru tradiționalul kiduş. În jurul nostru, pensionari la vîrste venerabile. Doamnei Clari îi fâgăduim că, peste doi ani, vom fi prezenți la sărbătorirea centenarului ei. Ne răspunde ghiduşă: măcar atît.

În Căminul de la Arad avem să constatăm, de asemenea, prezența multor longevivi. Una din surorile de la cabinetul medical, nonagenară, continuă să îngrijească bolnavii, să facă injecții, tratamente. „Numai gârzi de noapte nu

dacă peste un timp, sosind la Arad, nu vom avea surpriza să ne reîntîlnim dacă nu cu argumentele, cel puțin cu anecdotele cuprinse în conferință.

La Galați, umorul avea să se desfășoare în atmosfera, mai solemnă, a Templului, întîmpinat cu calde cuvinte de bun sosît de către președintele comunității, dl av. Leon Jacobsohn. De unde s-o fi adunat atîta lume, știut fiind că Galațiul are, la ora actuală, o comunitate destul de mică? Surpriza avea însă să fie și mai mare. Printre participanți, ti-

tenară, sediul actual al comunității „Jene. (Oare n-ar merita o sărbătorire Templul în funcțiune. Clădirea vechiului liceu israelit. Locul unde a funcționat fabrica de azimă, Cantina și restaurantul ritual. O singură referire la trecut: „din care am fost ridicat și deportat”, plecat, atunci, săzeci de mii de evrei din tot Ardealul. Ne-am întînci mil”. Și, imediat, întoarcerea la realitate, cu o vorbă de duh: „am simbată, răbdăși, sau veniți la restaurantul nostru. Bine, dar e simbată...” nimic, o să aveți o surpriză.

Și am avut-o! Nu chiar la gura morții în poveștile cu „a fost odată”, ci la gura unui cuplor mare, din cărămă, care răspinde o căldură plină de rezme imbiitoare: „ciolent” (ciolnt, protestă moldovenească). Nu, ciolent! Expresie ardelenască, singura care poate să ducă acel delicios fel de mîncare din sole uscată și carne de vită, care a rămas în cuptorul fierbinte timp de aproape douăzeci și patru de ore, pentru a se rădă săptămîna de săptămîna, pe masa de masă a binecredincioșului evreu.

Aceeași sală, a doua zi, avea să găzduiască și umorul evreiesc. Sală plină dar mai ales exigentă. S-o fi descurcat bine umorul? Înainte de plecare, dl președinte ne-a relatat că mulți corelecționari au oprit pe stradă, i-au telefonat, sîmîndu-i pentru ideea unei astfel de conferințe. „Dar n-am nici o cîină”, s-a disculpat. „Chiar n-aveți nici o viață de doctor? La mai gîndiți-vă”...

În aceste succinte note de reporter putem înștrui nici toate cîte le-am văzut și nici cîte numele tuturor aceluia pe care i-am cunoscut. Nu putem detalia săr mulfumim, pe această cale, admirativul tratorilor de cămine, de restaurante rituale, gospodinelor, acelei, din păcate, nonime, „armate” de sufletiste (și sufletiști) care izbutesc să confere părți prețioase (îngrijire medicală, confort, muzică etc.) a vieții comunitare o unită de poezie sau, mai exact, de omenie.

Ce-am dobîndit noi, vechi și împătimiți gazetari, dintr-o asemenea călătorie? Întrebarea poate nu ne-ar fi tulburat atît dacă nu ne-ar fi fost adresată direct de dna dr. Edita Neumann. Poate că răspunsul nostru, atunci, la Timișoara, fost cam pripit. Nu credem nici acum să este complet. Dar omul e dator să cercere. Deci: bucuria de a fi cunoscută comunități cu o viață bogată, densă, care tradiția se îmbină armonios cu spiritul modern. În care cultura își păstrează locul său de cinste, facilitînd, cel mai prețios bun al relațiilor dintre oameni: dialogul.

Însemnări PRIN ȚARĂ, ÎNSOȚIND... UMORUL

fac”, ne explică, parcă scuizîndu-se. În aceeași zi citeam în ziar: „stire: Israelul cunoaște cea mai mare longevitate din lume. Mi-a venit atunci în minte o observație a scriitorului vest-german Hans Erich Nossack: „nenorocirea te ține tînăr”. Oare atît de mare să fie prețul longevității?

Duminică dimineață, umorul a intrat în „arenă”. Sala restaurantului ritual din Timișoara, plină ochi. Caldă la figurat, dar și la propriu. De foarte pușină vreme a intrat în funcțiune încălzirea centrală. Se mai simte încă mirosul vopselei proaspete. Elemenții de calorifer, albi-gălbui, se înșiruite ostășește de-a lungul elegantelor lambriuri. Tăceri, risete. Tăceri, risete. Tăceri, risete. Se pare că umorul a călcat cu dreptul în periplul său de-a lungul și de-a latul țării...

Duminică după-amiază, Aradul. Tot în sala restaurantului ritual. Aici locul lambriurilor timișorene este luat de un splendid tavan din lemn. Ce senzație de intimitate poate crea lemnul, indiferent de lărgimea unui spațiu! La un moment dat, înainte de începerea conferinței, se anunță... criza. De scaune. Sint adunate de prin birouri, chiar din camerele căminului.

Umorele este salutat de dl Weiss Wilhelm, vicepreședintele comunității din Arad. Se vorbește fără microfon. Asta nu înseamnă că această invenție a tehnicii moderne nu este prezentă. Undeva, pe un scaun, probabil un pasionat al umorului înregistrează. Deci nu se știe

neri, mulți tineri. Am aflat de la gazetele noastre că aici funcționează un curs de Talmud Toră și un cor. Format din tineri și copii?, am întrebat. Tineri, copii, dar și persoane mature, ni s-a răspuns. Am înțeles că aceasta reprezintă un fel de transmitere a ștafetei de la o generație la alta. Un moment din milenara, dar pasnică luptă de a apăra, a perpetua tradițiile și prin intermediul culturii.

La plecare, din sala restaurantului ritual, ne-a învăluit aroma imbiitoare a fructelor proaspete. Se sărbătorea Hanușa Asar, binecuvîntarea roadelor.

Umorele la Cluj-Napoca a început cu o... tristețe. Pierdusem un eveniment inedit: a șaptea căsătorie între tinerii care urmează cursurile Talmud Torei, celebrată cu foarte pușină vreme în urmă. Am fost însă recompensați de bucuria de a-i întîlni pe tineri în fiecare zi. La masa lor, special amenajată în restaurantul ritual, unde risul făcea parte din meniu. Și, bineînțeles, în sala de conferințe.

Gază primitoare, dl dr. Kertész Nicolae, președintele comunității evreilor din Cluj-Napoca, avea să ne dezvăluie, cu pasiune, elementele ce au alcătuit și alcătuiesc istoria, tradițiile vieții comunitare din orașul de pe Someș. Pășim cu teamă, cu grijă să nu trezim dureroase amintiri. Ne aflăm într-o zonă în care evreii au plătit tragic tribut Holocaustului săvîrșit de ocupanții horthyști. O placă, o dată: 1883. În clădirea cen-

MESAJUL DE PESAH 5743

(Urmare din p. 1)

Trei săptămâni „Reichul de o mie de ani“ a trebuit să scoată puzderie de tancuri și de avioane spre a lupta împotriva sticlelor de benzină. Din buncăr în buncăr, din poduri și din beciori, în canalele capitalei poloneze și în spațele mormanelor de moloz din faimoasa stradă Mile, la numărul 18, sub faldule steagului alb-albastru, s-a desfășurat lupta revoluționară a celor care, în proclamația lor către poporul polonez, au declarat: „Luptăm pentru libertatea voastră și a noastră“, împotriva acelor care odată cu ultimul evreu voiau să stingă și ultima rază de libertate în această lume.

În acest an, la 19 aprilie, se vor strînge în strada Mile, la numărul 18, evrei din Israel și din întreaga Diasporă și, împreună cu cei mai buni „fii ai libertății“ aparținînd poporului polonez și tuturor celorlalte popoare, vor prăznui Marea Biruință a Libertății săvîrșită acolo, începînd din noaptea de Pesah 5703.

Iubiți frați și surori,

„AVADIM HAINU“ — Robi am fost și nu mai sîntem. Alături de poporul român și de omenirea întreagă, sfărîmăm și noi lanțurile sclaviei în lume. Ne bucurăm de deplina libertate în România socialistă, sărbătorim Sedere colective, la care participăm cu mile, cîntăm cu glas tare Hagada, ne bucurăm că am fost învredniți să pășim de la „robie la libertate“ מעבודת החרות.

Poporul evreu a reclădit Israelul, cel mult năzuit, și blestematele ghetouri niciînd nu vor mai exista. Alături de milioane de frați, peste 360 000 de evrei din România se află, grație înțelepciunii și omeniei cîrmuirii României, între ziditorii Eretz Israelului. O lume nouă se ridică, faraonii dispar unul cîte unul și popoare multe cîntă deja al lor cîntec al libertății.

În nopțile acestea, deci, vom povesti iarăși din paginile istoriei, vom reaminti din Hagada generației noastre, vom evoca suferințele trecutului, vom cînta victoriile prezentului și vom vesti — așa cum o facem de cînd ne-am pomenit pe această lume —, vom vesti omenirii întregi viziunea profeților noștri, viziunea unei lumi a Dreptății, Libertății și Păcii.

Fie ca Atotputernicul să binecuvînteze scumpa noastră patrie, Republica Socialistă România, să dăruiască Pacea cea mult năzuită pe meleagurile Țării Sfinte, Eretz Israel, să aducă alinare rănilor de pe trupul oropsitului nostru popor evreu și să vă hărăzească vouă și căminelor voastre întreaga fericire. Amen!

Cu tradiționala urare
de
HAG KASHER VESAMEIAH

Dr. MOSES ROSEN,
Șef Rabin al Culturii mozaic
și

Președinte al Federației Comunităților Evreiești

ORGANIZAREA SEDERULUI DE PESAH

Sederul, masa comună pe care familia evreiască sau un grup de familii o organizează în primele două zile de Pesah, constituie un moment solemn al sărbătorii eliberării, în care copiii întreabă, iar capul familiei explică semnificația sărbătorii. Cuvîntul „Seder“ înseamnă ordine. Masa se desfășoară după ordinea și ritualul pe care le prezentăm în continuare.

Pe fața de masă albă se așează farfuria și tacîmuri speciale de Pesah și cite un pahar pentru fiecare; separat, un pahar de vin pentru profetul Eliahu. În fața capului familiei se pun trei matzot suprapuse, despărțite cu cîte un șervet și acoperite tot cu un șervet. Pe deasupra, o farfurie, în care se aranjează o bucată de carne friptă (zroa), un ou fiert (beitz), o rădăcină de pătrunjel (carpas), o rădăcină de hrean (maror) și un amestec de mere rase cu nucă și vin (haroset). (Vezi fig. de mai jos).

3. כרפס Se consumă, cu binecuvîntarea cuvenită, o bucăciță de carpas muiat în apă sărată.

4. יחזק Jumătate din matza de mijloc e ascunsă pentru a fi consumată la sfîrșitul mesei (ajikoman). De obicei copiii caută acest ajikoman și cer apoi un dar pentru a-l restitui.

5. מויד Se ridică cele trei matzot cu farfuria de deasupra și se citește „Ha lahma amia...“, după care unul dintre copii (sau soția) pune cele patru întrebări (ma niștana), iar capul familiei răspunde „Avadim haimu...“, istorisirea ieșirii noastre din robia egipteană. Se bea apoi, cu binecuvîntare, al doilea pahar cu vin.

6. הרצה Comesenii își spală mîinile, cu binecuvîntare respectivă.

7. מוציא מצה Se fac binecuvîntările „Hamofî...“ și „Al ahilat matza“ și se consumă matza.

8. מרור Se consumă din maror muiat în haroset și se binecuvîntează „Al ahilat maror“.

9. כורך Capul familiei și apoi ceilalți mînîncă puțin hrean pus între două bucăți de matza, spunînd „Zeher lemikdash kehilel...“.

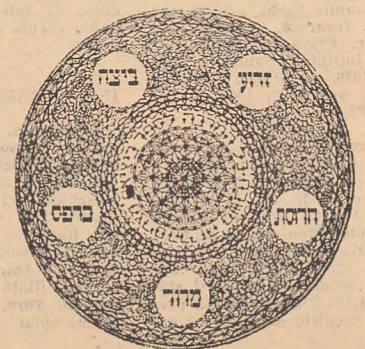
10. שוחן-עורך Urmează cîna.

11. צפון Se consumă ajikomanul.

12. כרך Se toarnă a treia cupă cu vin și se face binecuvîntarea de după masă.

13. השה Se umple a patra oară paharul cu vin, se deschide ușa (pentru profetul Eliahu) și se rostotește „Sjoh hamat-ha...“ Se închide ușa și se citește, în continuare, psalmii de laudă din Hagada. Se bea al patrulea pahar, cu binecuvîntare.

14. ניצה Solemnitatea de încheiere a Sederului, cu cîntece din Hagada.

1. קדש Capul familiei rostotește ruga de kiduș, apoi toți membrii familiei beau, cu binecuvîntarea respectivă.

2. ורחץ Capul familiei își spală mîinile, fără binecuvîntare.

Hagada din Amsterdam

Dragoste și fantezie în caligrafiera și ilustrarea unei vechi Hagade

Sus: Fragment dintr-o Hagada din 1753. Jos: Tradiționala urare „Le šana habaa b'Ierușalaim“ într-o Hagadă manuscris din 1709

Hagadă din Mantova

EDIȚIILE HAGADEI

Se știe că există 3 000 de ediții ale Hagadei, iar numărul lor crește an de an. Această a atras nu numai comentatori și traducători, ci chiar poeți și artiști. În timp ce puține cărți ale unor scriitori clasici evrei aveau ilustrații, este greu să găsești vreo Hagada care să nu fie însoțită de o lucrare de artă.

Probabil că prejudecata tradițională religioasă față de lucrări de artă a fost învinsă de dorința de a atrage copiii prin ilustrații. Multe dintre primele cărți ilustrate cuprînzînd Hagada, și datînd de peste 600 de ani, au fost reproduse în ediții speciale.

În Spania, în 1482, a fost tipărită prima Hagadă. Este interesant de observat faptul că Hagada a fost folosită și ca element de legătură afectivă în fa-

milie: unele dintre edițiile din evul mediu au fost publicate, în mod special, ca daruri din partea mirelui către mireasă. Au supraviețuit cam 100 de asemenea exemplare de Hagada.

Subiectele prezentate de artiști sînt foarte asemănătoare. Hagadele sefarde cuprînd scene din Exod, arătînd și secvențe din evenimentele petrecute în Egipt. De exemplu, temele favorite erau cele „zece plăgi“ și trecerea Mării Roșii.

Hagada folosită de comunitățile de rit așkenaz merge ceva mai departe și reprezintă subiecte legate de textul propriu al Hagadei, ca „Cei patru fii“ și „Sederul celor cinci rabini la Bnai Brak“. Artiștii plasează întotdeauna personajele lor în contemporaneitate, într-un cadru modern, conform epocii curente. Astfel,

într-o lucrare recentă din Germania Bnai Brak apare ca fiind asemănător Münchenului. Aruncarea copiilor de către Faraon în Nil are o puternică asemănare cu picturile în care este arătat masacrul inocentilor comis de Herod.

Nu lipsește nici umorul în aceste ilustrații. La pasajul despre „Maror“ (hrean) una din ilustrații reprezintă un soț arînd cu degetul spre soția sa.

Cele mai multe dintre edițiile de Hagada sînt imprimate fie cu o introducere mare, fie cu un vast comentariu. Începînd cu secolul al XVII-lea, Hagada a fost tradusă în mai multe limbi, bineînțeles primele fiind în idîș și ladino. Au apărut apoi traduceri în multe limbi europene. Lui A. S. Gold îi datorăm traducerea în limba română. Hagada a

mai fost tradusă în arabă, persană, maharată, turcă ș.a. Prima traducere în engleză a apărut în 1794.

În diferitele ediții ebraice există multe variante, dar cu diferențe nesemnificative. Armata israeliană folosește acum o Hagada care cuprinde o versiune unificată, ținînd seama de diferitele tradiții ale tuturor comunităților evreiești.

În chibuturile și așezările din Israel există de mult obiceiul să se citească o Hagada specială, care relatează nu numai despre Exodul din Egipt, ci și despre istoria proprie a chibuturilor și, despre crearea statului Israel. Au fost publicate peste 400 de asemenea ediții. Textul este astfel mai amplu decît tradiționala Hagadă, dar forma și stilul sînt similare.

ȘTIRI • ȘTIRI • ȘTIRI • ȘTIRI • ȘTIRI • ȘTIRI • ȘTIRI • ȘTIRI

EDITORIALE

In reputata casă editorială „Oxford University Press” a apărut lucrarea „Evreul în lumea modernă. O istorie documentară”. Volumul — datorat lui Paul R. Mendes-Flohr, conferențiar de religie comparată și filozofie iudaică modernă la Universitatea din Leeds (Anglia), și colegului său Jehuda Reinharz, de la Universitatea din Michigan (S.U.A.) — se ocupă de viața evreilor, cu începere din secolul XVIII și până la crearea statului Israel. Lucrarea este împărțită în 11 capitole și are ca punct de plecare comentarea unui număr de peste 200 de documente, în majoritatea lor inedite.

David Buxton este autorul recent apărutei cărți „Case de rugăciune de lemn, din Europa răsăriteană”, tipărită la „Cambridge University Press”. Unul dintre capitele acestei lucrări se ocupă de sinagogile de lemn. Autorul precizează că sinagogile de lemn au apărut înaintea bisericilor de lemn, specificând faptul că pictorii care au realizat interiorul erau artiști evrei, iar Marc Chagall este unul dintre pictorii care și-au ales ca subiect al unora dintre lucrările lor aceste capodopere ale trecutului.

Cu ocazia aniversării a 21 de ani de existență, Societatea de arheologie anglo-israeliană a hotărât apariția anuală a unui buletin informativ cu date despre descoperirile israeliene în acest domeniu, precum și cu rezumatele principalelor conferințe pe această temă. Editorii acestei publicații sînt Roberta Harris, conferențiar la catedra de arheologie de la „London University”, și Jeremy Schonfield, noul secretar onorific al societății.

RADIO—TV

Programul II al postului de radio Belgrad a difuzat, spre sfîrșitul anului 1982, premiera dramei „Matematici superioare”, de Julija Najman, consacrată perioadei Holocaustului, iar pe programul I al televiziunii din Zagreb s-au transmis ecranizări din opera lui Bruno Bjelinski dedicate copiilor.

DISTINCȚII

Cunoscutul dirijor și pianist israelian Daniel Barenboim a primit titlul de „Fellow of the Royal College of Music” (membru agregat al Colegiului Regal de Muzică) din Anglia, pentru merite deosebite în domeniul său de activitate. El este cel mai tânăr, are 40 de ani, dintre cei distinși cu acest titlu.

Lui Derek Merton, vicepreședinte al lui „Barkingside Jewish Youth Club”, i s-a decernat „The Gold Keystone Award”, cea mai înaltă distincție oferită de „National Association of Boys' Clubs”, ca o recunoaștere a activității pe care sârbătoritul a depus-o în ultima jumătate de secol.

CĂRȚI

Editura „Makedonske revije” din Skopje (Iugoslavia) a scos de sub teacurile sale versiunea engleză a volumului „Istoria evreilor din Macedonia”, de dr. Aleksandar Matkovski.

„Lagărul de concentrare de la Auschwitz-Birkenau” se intitulăză volumul publicat de editura „Obzorje” din Maribor (Iugoslavia). În prima parte, cititorul află date despre înființarea acestui lagăr și despre modul lui de funcționare, iar în a doua parte poate găsi un număr de 51 de amintiri, 8 poezii și 10 declarații ale supraviețuitorilor acestui lagăr al morții. Cartea mai conține, în afară de ilustrații, o listă cu numele deținuților originari din Slovenia, care au fost internați în lagăr.

DECESE

Una dintre cele mai mari personalități ale culturii idis, poeta și nuvelista Rachel Korn, a încetat din viață, în vîrstă de 84 de ani. Deținătoare a numeroase premii internaționale, ea este autoarea a 11 volume de poezii și schițe, opera ei fiind tradusă în mai multe limbi, printre care română, franceză, germană, polonă etc. Primul ei volum de poezie, intitulat „Salut”, a apărut în 1928, iar primul volum de schițe a apărut în 1936 și are titlul „Pămîntul”.

Cunoscutul obstetrician și ginecolog dr. Immanuel Bierer a încetat din viață, la Londra, în vîrstă de 81 de ani. El provine dintr-o familie profund atașată iudaismului. Bunicul său dr. Reuben Bierer a fost unul din promotorii mișcării iudaice din Austria, prieten apropiat și sfătuitor al lui Theodor Herzl, precum și medicul personal al re-

stituției de învățămînt superior, între anii 1919—1933. Odată cu venirea lui Hitler la putere, prof. Berendsohn s-a refugiat în Suedia.

Cu ocazia aniversării a 70 de ani, lui Heinz Galinski — președintele comunității evreilor din Berlinul apusean — i s-a decernat Ordinul de Merit, înaltă distincție vest-germană, precum și titlul de Doctor Honoris Causa al Universității Bar-Ilan, din Israel.

Rabi Emmanuel Chouchena, directorul Seminarului Evreiesc din Franța, a primit „Legiunea de Onoare”, una dintre cele mai mari distincții ale acestei țări.

Dov Milman, ambasadorul Israelului în Portugalia, a primit titlul de cetățean de onoare al orașului Moncorvo, distincție care i-a fost acordată de primarul acestui oraș, menționîndu-se că este primul cetățean străin cărui i s-a făcut această onoare.

INAUGURARE

În Franța, în prezența multor personalități ale vieții civile și religioase, printre care s-a aflat și Marele Rabin Wertheimschlag, al regiunii Rhône-Alpes, René Samuel Sirat, Marele Rabin al Franței, a inaugurat oficial sinagoga din suburbia lyoneză Saint-Fons. Totodată, au luat ființă și patru clase de Talmud Torá, iar pentru viitorul apropiat se prevede și crea-

ducătoarea grădiniței evreiești de copii, „Eiberfeld”, din Wuppertal, iar în timpul liber scria cărți pentru cei mici și făcea sculptură.

TOT DACHAU

Primarul general al orașului Dachau — unde a existat unul dintre cele mai îngrozitoare lagăre de concentrare naziste — a publicat o trilogie intitulată „Dachau. Considerații privind 12 secole”.

Autorul a lucrat timp de nouă ani la redactarea acestei lucrări, care redă viața culturală intensă din acest oraș. El consideră că, în afara marilor orase, Dachau a fost cea mai însemnată localitate a artei din Germania și enumeră nu mai puțin de 1100 de nume de artiști, care și-au dovedit măiestria în diferite domenii și îndeosebi în artele plastice. Artiștii respectivi au trăit la Dachau sau au avut legături cu acest oraș. Printre ei, autorul indică numele unor artiști evrei: Carl Spitzweg, Wilhelm Leibl, Adolf Hoelzel, Max Lieberman ș.a.

Autorul deplînge pervertirea artei în perioada nazistă și destinația tristă dată acestei localități de către bestii naziste.

LOC DE ÎNTILNIRE PENTRU MAESTRI AI MUZICII

Violonistul Isaac Stern nutrea dorința fierbinte ca Ierusalimul să devină un loc de întîlnire al muzicienilor de prim rang pe plan mondial, pentru un schimb de experiență între aceștia, pe de o parte, și între marii muzicieni ai lumii și studenții din Israel, pe de altă parte. Visul său a devenit realitate acum un deceniu, cînd a fost terminat Centrul muzical din Ierusalim.

La realizarea acestui proiect, un ajutor deosebit a fost acordat de primăria orașului Ierusalim, precum și de Fundația „Rothschild”. Centrul a fost stabilit în Complexul cultural „Miknol Saananim”, prima așezare evreiască în afara zidurilor vechiului oraș, înființată în 1861, de Sir Moses Montefiore.

De la deschiderea sa, de către Pablo Casals, Centrul muzical poate satisface cele mai rafinate exigențe. După Casals au urmat alții, care au dedicat timpul și posibilitățile lor acestui centru: au fost prezenți acolo artiști eminenți, ca Isaac Stern, Alexander Schneider, Jean Pierre Rampal, Eugene Istomin, Arthur Rubinstein, Zubin Mehta, Gina Bachauer și mulți alții.

Centrul colaborează cu instituțiile muzicale din țară. Profesorii și elevii se întîlnesc cu muzicienii și muzicologii, pentru schimb de experiență, cu artiști sint imprimare pe case de video, pentru a fi folosite în instituții de învățămînt și, uneori, sint transmise de Televiziunea israeliană și de societățile de televiziune din străinătate. Centrul a organizat o arhivă de asemenea imprimări, cuprinzînd muzică și interviuri cu mari muzicieni.

Studioul este excelent utilat. Înalta calitate a acusticii, precum și a instalațiilor de tonalitate și iluminat oferă cele mai bune posibilități de imprimare pentru muzica de cameră și mici orchestre.

Activitatea Centrului nu se limitează numai la Studio. Oaspeții din străinătate îmbrînă, de obicei, activitatea lor din Ierusalim cu vizite în alte orase ale Israelului, unde se întîlnesc cu persoane de specialitate care nu au putut participa la aceste manifestări.

FABRICA DE CONSERVE LINGA GRADINA DE LEHM

Odată cu primetele rezolvate legume din acest an, stăruie comuna dunăreană Cetate (în țutul Dolj, vor deveni produse de conserve. Aici se află un stadiu avansat de construcție unitate pentru industria legumelor, ca filială a întreprinderii de specialitate din Cetate, în loc să fie transportate materiile prime din fermele la Cetate la Fabrica de conserve din Calafat, această întreprindere s-a deplasat lângă cea producătoare de legume, cu efecte economice și sociale decurg de aici: reducerea tuiellor de transport și a stabilității produselor, precum dezvoltarea economică a zonei Cetate.

MINITRACTOR

PITESTI. Utilizând materiale, piese și echipamente componente automobibile „Dacia-1300”, un colectiv de studenți de la Facultatea de Inginerie de învățămînt superior din Pitești a realizat un minitractor cu tracțiune atît pe roți fașă, cit și pe cele din față. El poate fi folosit în condiții unor bene, basculante, rulote, cu o greutate maximă pînă la 1,5 tone, la executarea unor lucrări agricole pe teren inaccesibile pentru tractoarele obișnuite, dar și ca autovehicul de teren cu trei locuri pentru pasageri. Disponibil de la manșe tehnico-funcționale marcabile, printre care de carburanți de număr 7,5 litri la 100 km, manșe de alimentare, gabarit redus, tractorul poate asigura un confort ieftin în traficul de mărfuri.

EFFECTUL COANDĂ ÎN COMBATUL DE POLIAR

SIBIU. Pentru combaterea iulirii mediului în hală, cîrăia întreprinderii „Dacia” a fost realizat un absorbanță a gazelor, care ținează cu tiraj natural, baza „Effectului Coandă” în construcția ei. Sistemul dă în ventilația halilor vedid mult mai eficient instalările care funcționează ajutorul ventilatoarelor maltoare de energie.

CABINET SPECIALIZAT ÎN ACUPUNCTURĂ

TIMISOARA. În cadrul clinicii studențesci a fost un cabinet specializat în acupunctură. Această strălucită medicală este realizată aici cu bune rezultate de cel primar dr. Ioan Ciuperca, diverse afecțiuni care sunt tratate medicamentos, în combinație cu alte forme de tratament. De menționat că orasul de pe malurile Dunăii funcționează, de mai mult vreme, un cerc de cercetări ale din diverse specialități.

CIUPERCĂRIE ÎN SISTEM INDUSTRIAL

La C.L.F. Gura Humorului început să producă o serie în sistem industrial, pune de șase hale de producție o suprafață de construcție peste 1800 mp, două linii de pasteurizare a compozitului stălii de încălzire, de aer condiționat. Organizată în flux continuu ea va produce anual peste 100 de tone ciuperci, care vor fi folosite atît în stare pură cit și sub formă de conservă.

Emisiune filatelice israeliană 5743 cu tematica „Ioshua” (patru valori)

getul Serbiei. Tatăl său, Joshua Bierer, a fost unul din conducătorii iudaismului din România, unde s-a născut și dr. Immanuel Bierer. În timpul Holocaustului, el a fost internat în lagărele de la Dachau și Buchenwald, iar după eliberare s-a stabilit la Londra, unde a fost președintele lui „Vatikei Hashomer Vehashomer Hatzair”. Fratele său, dr. Joshua Bierer, este editorul publicației „International Journal of Psychiatry”.

Unul dintre constanții militanți — recunoscut și pe plan internațional — pentru bune relații dintre evrei și creștini, părintele Peter Schneider, a încetat din viață, la Londra. Timp de un deceniu, cit a locuit la Ierusalim, Schneider a înființat două organizații menite să ducă la dezvoltarea bunei înțelegeri interconfesionale, fiind un colaborator permanent al ziarului „The Jerusalem Post”.

CINSTIRE

Universitatea din Hamburg (R.F.G.) a acordat istoricului și scriitorului Walter A. Berendsohn, originar din acest oraș, titlul de Doctor Honoris Causa. El a fost profesor la această in-

rea unei grădinițe care să funcționeze în cadrul Centrului comunitar din Saint-Fons.

INTERVIU

Sub titlul „Atîta vreme cit trăiesc, ei trebuie să se teamă”, ziarul „Duga” din Belgrad a publicat, între 9 și 23 octombrie 1982, un interviu-serial pe care ziaristul Aleksandar Milenkovic l-a luat lui Simon Wiesenthal.

„DESPRE EROI AI REVOLUȚIEI”

În editura „Svetlost” din Sarajevo a apărut cartea renumitului general-maior evreu Momy Levy „Despre eroi ai revoluției”. Cartea a fost mult apreciată de presă. La o serată literară dedicată acestei cărți au luat cuvîntul și au citit fragmente mai mulți scriitori și cunoscuți oameni de literă.

DONAȚIE

Greta Meyer, sculptoriță originară din Wuppertal, unde a locuit pînă în 1939 — și de atunci stabilită la Chicago —, a donat primăriei orașului natal două frumoase sculpturi. În trecut, artista a fost con-

ȘTIRI • ȘTIRI • ȘTIRI • ȘTIRI • ȘTIRI • ȘTIRI • ȘTIRI • ȘTIRI

JOURNAL OF THE ROMANIAN JEWS

MESSAGE FOR PESACH 5743

BY HIS EMINENCE, CHIEF RABBI DR. MOSES ROSEN
TO THE JEWISH COMMUNITIES OF ROMANIA

Beloved brothers and sisters,

Ancient is that history which we start narrating all over again, year after year, while sitting around the Seder tables, on those Seder evenings; ancient, yet always new.

Jewish history. For thousands of years now, since that "night of watching" **ליל שימורים** when — for the first time in the life of mankind — the slaves succeeded in breaking the chains of tyranny, since then we are constantly on "the night of watching", when we tell about the old yet always young Israel, about the "pangs of birth" of this people, about the cries of the infant Moses in which that of our children of all generations resounds, about our grand ideals and terrible blood and tear tribute we paid in their service, about the dangers laying in wait for us around every corner, about the enemies with their many faces, about the constantly renewed wonders, as the verse in the Haggadah shows:

"Because not only one rose **שלא אחד בלבד** to destroy us; in every generation others rose to exterminate us, but God saves us from their hands".

Substance of Jewish history lies in this verse which we sing, the chronicles of times gone by and the heralds of those awaited by mankind.

At this "last dinner" — as we never covered up its message but on the contrary, called it out to the four corners of the world — we speak not only of Pharaoh of ancient Egypt but of those of all times, not only of Moses but of all those who, following his example, became **בני חורין** "sons of liberty".

Beloved brothers and sisters,

This year, when we again open the Haggadah, turned yellow by the centuries that passed over it, the one soaked with the tears shed by all our generations, this year we shall recall "not only the battle of yore" of 3,500 years ago but, together with the entire people of Israel and the Diaspora we shall recall the "Exodus" of our days, shall commemorate forty years since the rising in the Warsaw Ghetto.

On the first evening of Pesach 5703 of the Jewish calendar (19th April 1943) a handful of young Jews started to officiate a Seder, mentioning what had happened thousands of years ago, saying that this will never fade from the minds and souls of the generations to come, thousands of years henceforth.

Moses braves Pharaoh. Mordechai Anielewicz defies general von Troop. Right versus Force. Ethics, humaneness face to face with lawlessness, with tyranny.

The new page in the Haggadah was written "with blood, with fire, with rising smoke" forty years ago.

Alone, terribly alone (nobody, but nobody wanted to give a helping hand), with bare hands, they fought not for their lives, but for our human dignity and proved that the Jews are not **כצאן למכור וזבל** "a herd that lets itself be slaughtered".

The world was aghast for three weeks, the duration of the rising.

"The peoples have heard, they tremble" says the Torah (Exodus 15, 14) referring to "the reaction of world public opinion" to Moses' defiance of Pharaoh — and we have experienced it too, as contemporaries of the grand rising in the Warsaw Ghetto.

For three weeks "the Reich of a thousand years" had to use great many tanks and planes to fight against petrol bottles. From shelter to shelter, from bridges and cellars, in the sewers of the Polish capital city and from behind a heap of rubbles on 18 Mile Street, the revolutionary battle was fought under the folds of the white and blue flag by those who, in their proclamation to the Polish people declared: "We are fighting for your liberty and ours" against those who concomitantly with the last Jew also wanted to put out the last ray of liberty in this world.

This year, on 19th April, Jews from Israel and from all over the Diaspora will gather at 18 Mile Street and, together with the best "sons of liberty" of the Polish people and of all other peoples will celebrate the Great Victory of liberty won there, that started in the evening of Pesach 5703.

Beloved brothers and sisters,

"AVADIM HAINU" — Slaves were we but are no longer. Alongside of the Romanian people and the whole of mankind, we too are breaking the chains of slavery in the world. We enjoy full freedom in socialist Romania, we celebrate Seder collectively, attended by thousands of people, singing the Haggadah aloud, and are glad that we were honoured to pass from "slavery to liberty" **משעבוד לחרות**. The Jewish people has rebuilt the long yearned for Israel, and the accursed ghettos will never again exist. Over 360,000 Jews from Romania are with millions of their brothers, among the builders of Erets Israel, thanks to the wisdom and humaneness of Romania's leadership. A new world is rising, the Pharaohs are disappearing one by one and many people already sing their song of liberty.

Hence, on these evenings we shall narrate again from the pages of history, shall refer again to the Haggadah of our generation, evoke the sufferings of the past, sing the victory of the present and shall herald — as we have done ever since we are in this world — to the whole of mankind the vision of our prophets, the vision of a world of Justice, Liberty and Peace.

May the Almighty bless our dear homeland, the Socialist Republic of Romania, give the much hoped for Peace to the Holy Land, Erets Israel, sooth the wounds on the body of our oppressed Jewish people and grant full happiness to you and your homes. Amen!

With the traditional greeting of
HAG KASHER VESAMEIAH

DR. MOSES ROSEN
Chief Rabbi and

President of the Federation of the Jewish Communities

SERMONS BY HIS EMINENCE ON SABBATH HAGADOL AND PESACH

Saturday, 26 March 1983 (Sabbath Hagadol), at the Malbim Synagogue, at 10.30: "PRELUDE TO LIBERTY — SABBATH"

Monday, 28 March 1983 (first evening of Pesach), at the Choral Temple, at 19 hours: "RISING IN THE WARSAW GHETTO"

Tuesday, 29 March 1983 (second eve-

ning of Pesach), at the Spanish Temple, at 19 hours: "THE PASCHAL SYMBOLS — PESACH, MATZOTH, MAROR"
Tuesday, 5 April 1983 (Ahron Shel Pesach), at the Choral Temple, at 10.30, before Izkor "THE REBIRTH OF AN ENTIRE PEOPLE" (Vision Ezekiel the Prophet).

LECTURES

IMAGE OF THE ORIGINAL "STETTLE"

On 19 January 1983, I had the opportunity of listening at Popa Soare Street, to Victor Birlădeanu, writer and journalist, who recalled in an impressive manner the former Moldavian market — townlet (stettle) as illustrated by Romanian — language Jewish writers.

The profound nature of the recollection presented by the lecturer and the selection from works of well-known writers — B. Fundoianu, Barbu Nemţeanu, A. Axelrad, I. Ludo, Marius Mircu — works emphasized by Maya Morgenstern who read them with unquestionable talent, to a musical background of songs sung in Yiddish by the famous Connie Francis (tape recorded) formed a unitary, rigorous and most sensitive whole of the feelings of so many artists, who created a genuine "ethnological play" by the image they gave of the traditional "Stettle" and whose memory should be preserved by the efforts of those who love culture.

Appreciating the quality of the lecture and the literary-artistic illustration, lawyer Emil Sechter, General Secretary of the F.J.C. who presided over the gathering, concluded the evening with a moving recollection of the life of the ordinary and clean people of the "Stettle", of their lofty spirituality and their profound humour.

DRAGA-PAULA GORNESCU
Museograph

THREE UNFORGETTABLE LECTURES

The local Jewish congregation was pleased to have prof. Haim Riemer, Chief Editor of the "Revista Cultului Mozaic" as guest on 18, 19 and 20 February 1983. On the Sabbath of 19 February, he held a short but most edifying lecture at the "Ohel Mose" Temple, which was appreciated by the great many parishioners from both temples who attended.

The same evening, during a "Melave Malca", he met members of the choir and Talmud Torah, meeting which passed in the traditional uplifting atmosphere, when those present were able to hear interesting things about the Jewish teachings on matters specific to them.

On 20 February, prof. Haim Riemer, held a comprehensive lecture at the community's festivity hall, on "Introduction to Jewish Ethics" attended by parishioners of all categories and who considered this lecture exceptional.

The visit paid to the community of Cluj-Napoca, gave us great satisfaction

VISIT

Mr. Moshe Finkelstein, president of the Jewish Community of Warsaw, arrived in Romania on 15 March 1983, to consult the Chief Rabbi on the preparations being made for the 40th commemoration of the Rising in the Warsaw Ghetto. The religious leadership of this commemoration has been entrusted to Chief Rabbi Dr. Moses Rosen.

The guest left Bucharest on 16 March, 1983.

The Talmud Torah choir of Piatra Neamt during the 5743 Purim festivities (other pictures from the Purim festivities on page 6). We wish to remind readers that on pages 1 and 7 of our previous issue we printed pictures of the Purim festivities in Bucharest

מורעות וועגן פסח תשמ"ג

היינט היילט מן בומארעטש מסע צעוויסן... פסח תשמ"ג וועגן און פארשייבן ביים כשר'ן רעסטאראן אויף נאנץ פסח.

פסח תשמ"ג וועגן אין בומארעטש פונקציאנירן פאלענער שולן; דער כראל-טעמפל, נאם ספ. 11-12 נערי נר. 9, דער נרויסער בית-מדרש, אראמאקע 11; מלכות שיל, בראוילאר 4; ישועה טובה שיל, ג. פלאיאניס 9; אמונה שיל, וו. שטעטל 48; א.ב. ויש, מאכאלאר 16; אמונה שיל, וו. קירלאווא 3. ראשית דעה, אנטויס 13; עזרה שיל - א. בירסאן 8; ספרדישער טעמפל - ב. מאראטישע 37; בית אבות, אטאליא און רב הראשי ד"ר דוד משה רא-ען, וויסמבאלא נאם נר 18 און בית אבות, מארטיין בעלויס" - נערוואדע 3.

זינגן און ר' יוסף בער סאלאוווייטשיק רופט שטארקן יידיש

אין משך פון לאנגע דורות וועגן גדולי הורו, אין תלמידי חכמים, וואס האבן גערעדט יידיש ש'אין ענגע צו דערמאנען אייניקע פון זיי - ווי למשל: דער ווילנער נאון, בעל-שם-טוב, לוי יצחק באר-דויטשעווער און פיל, פיל אנדערע. מען טאר נישט מאכן קיין שלום מיט ארויסשטופן יידיש פון אונ-זער לעבן.

והגדת לבנך

והגדת לבנך. זאלסט דערציילן דיין זון. דיין זון - זיינע מינדער, די קינדער קינדער פון יציאת מצרים די ווונדער. וועגן קריעת ים-סוף, ווי ס'פאלק גענעפערט אויף משה'ס רוח, זיך געווארפן אין שטורמישן ים געיאגט פונעם פינגר, אינעם שטורם פונעם זאמרוקן מרבר, ביז צו די טויערן פונעם צוגעזאגטן לאנד.

והגדת לבנך, זאלסט דערציילן דיין זון און דייןע אייניקלעך וועלן מון א פרעג, אז אין מרבר מיר האבן באקומען די לוחות אין מרבר דער מענטשהייט געוויזן דעם וועג. דערנאך, געהאט אונזער לאנד, מלכים און שופטים, כהנים גדולים, געהאט אונזערע פריערן, און פארטייטיקער פון שונאים וואס לוייערן.

דיעות פון דער יידישער וועלט

נאך דער מלחמה האט ער זיך פארנומען מיט דער פארשונוג פון חורבן. ער האט זיך באזעצט אין מערב - בערלין און דארט ארויסגעגעבן א גרויסע צאל בענדער מיט דאקומענטן וועגן די נאצי-אכזריות. ער האט ארויסגעדרוקט אויף זיך דעם צאלן פון א ריי נאצי - גדולים, וועלכע האבן פארליקט זייער אנטהיל אין דעם היטלער-טישן יודן מארד.

מאגער פרעמיע

אין תל-אביב'ער מוזיי איז פארגעקומען די 14טע צומיליארן פון דער מאגער פרעמיע. דער נשיא המדינה, יצחק נבון, האט אין זיין בא-גריסונג-ערעד געזאגט ווי וויכטיק ס'איז און די ווערס פון יידיש-שטיבעס זאלן אין א העברעאישער איבערזעצונג ווערן צוגעגעבן פאר אלע טיילן פון פאלק אין ישראל.

קאנצערט

דער יידישער פאלקס-כאָר אין סאן - פראנציס-קא האט אריינגעשריבן א נאָררייכן קאָנסערט. דער כאָר, אונטער דער דירעקציע פון מוזיק-פראַ-פעסלאַר פאל דעזשנע האט מיט גרויסע דעפאלק-דורכגעפירט דעם 50טן יערלעכן קאָנצערט. אין ערשטן טייל האט מען געהאט א ציכלע פרעכטיקע לידער.

ביבליאטעק פון דער שואה

די ביבליאטעק פון דער שואה" א פארלאן, וואס איז געשאפן געווארן מיט צוויי יאר צוריק, האט ביז איצט ארויסגעגעבן 21 ביכער וועגן דער דערמארדונג פון די זעקס מיליאן יודן דורך די נאציס, האט איצט כּבּעה צו פארברייטערן די צאל אויסגאבן.

ווידעאָטעקע

דער ראט פאר יידישן הינדן אין טשיקאגא האט געגרינדעט א הינדן צענטער וואס פארמאגט ווידעאָטעקע מיט ווידעאָטעקען אויף יידישקייט טעאָאָטיק, און דעקנט זיי פאָרצויליגן יידישע שולן און אנדערע הינדן פארמאגט.

פלאטע

דער קינדער כאָר ביים טעמפל ישעיהו פון לעק-סינגטאָן (פ.ש.א.) האט פארענטיקט אירן 50טן טעגלעך מיט דער אָפּערע, זכרונות פון קינדער יארן" פון סמיפּען פּירסטען. די מוזיקאלישע שא-פונג איז א כּראַלע דראַמאַטיזירונג אויף דער מעמאטיש פון דער שואה. דריי פון די פּיעסע זע-נען מאַטק פון דער שואה תקופה און די אנדערע האבן אלס גרונט מעסחן געשריבען פון פּער-זאָגען וואס זענען אומגעקומען אין דער תּאָר-ערע.

נאָבעל-פּרייז טרעגער פּראָם. אהרון קלוג

דער מאטע האט באקומען דעם נאָבעל-פּרייז - די פּיערעלעכע יודיע איז געווען א טרע-לעפּאָניש פון לאַראַן מיון תל - אביב. די פּער-פון פּראָפּעסאר אהרון קלוג, האט אָנגעזאָגט די נומער כּבּורה זייער זון, וועלכער האט מיט עט-לעכע יאר צוריק עולה געווען מין ישראל. אויך פּראָפּעסאר אהרון קלוג האט געווען דער ערוואַרט-טער בעמיקער, וועלכער האט זיך אָנגעקומען אין אזא הויכן כּבּור, איז עגן פּאַרבּורגן מיט ישראל. בכּף הכל האט ער שוין געמאכט טעלעכע פּרוּוון צו באַזעצן זיך אין דער יידישער מדינה.

פילם

אין דייטשלאנד איז געשאפן געווארן א פילם וועגן דעם לעבן פון יידישן שרייבער און פאָרשער יוסף ווילף. יוסף ווילף - א יידישער שרייבער, וואס היינט געשאַמלט פון קראַקע, האט דעבייטירט מיט זיינע אַרבעטן און די יידיש פאר דער צווייטער וועלט-מלחמה נאך דער מלחמה האט ער ארויסגעגעבן דאס בוך "ליענענדיק פּרעגן". ער איז געראטעוועט געווארן פון אוישוויץ און אנדערע נאצי - לאַגערן.

צייטישריפט

פונעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום

דערשיינט צוויי מאל אין חודש • 15.3.1983 • בוקארעסט

דער מעסאזש פון פסח תשמ"ג

פון כבוד הרב הראשי ד"ר משה ראָוען שליט"א
געווענדעט די יידישע קהילות אין דער ס. ר. רומעניע

ליבע ברודער און שוועסטער, דאָס יאָר, ווען מיר וועלן אָפּטניי אויפמישן די פּאַרנעלעטע פון דורות הגדה, אַ פּאַרנעלעטע פון די טרערן פון אונזערע אבות און עלטער אבות, דאָס יאָר וועלן מיר הערמאנען נישט נאָר יענע נאכט פון ליל שמורים נאָר צוזאַמען מיטן נאַנען יודישן פּאַלם פון ישראל און חוץ לאַרץ, וועלן מיר הערמאנען און אָפּטערקן, די ליל שמורים, פון אונזערע טעג, פּערצוי יאָר פונעם אויפשמאנד אין וואַרשעווער געטאָ.

אין ערשטן סדר נאכט פון יאָר תש"ג (דעם 19טן אפריל 1943) האָבן א הייפּל יודישע יונגעלייט אָנגעהויבן פּראַווען א סדר אין געטאָ, וועט וועט פּאַרבלייבן אויף אייביג אין אַנדערע און אין די נישמות פון אלע דורות. אויפשמערבלעך זענען פּאַרבלייבן זייערע העלדנאָטן.

מישה האָט זיך אויפגעהויבן קעגן פּרעג'ן מררכי אַניעלעוויש האָט זיך פּאַרמאָסטן מיטן גענעראַל פּאַן סטראָאַ. דער יושר קעגן דעם כּוח. די עטיק און דאָס מענטשליכע פנים און אַנדערע און אַרבעט און טיראניי, מיט דם וואַס תּמורת עשׂן! אין געשריבן געוואָרן דאָס נייע בלעטל הגדה מיט פיר צענדליק יאָר צוריק. אַליון, נאַנען אַליון, (מינער האָט זיי קיין וילף נישט געגעבן), מיט די ליידיקע הענט, האָבן זיי געקעמפּט נישט פאַר וועלן לעבנס, נאָר פאַר אונזער יודישע נכד, און האָבן דערווייזן אַז מיר זענען קיין, צאַן לטבח יובל'.

אין די דריי וואָכן וויפּל ס'האָט געדויערט דער אויפשמאנד, אין די וועלט געבליבן ווי פּאַרנלי-ווערט. „שמעו עמיס ריגוון" (שמות, סוּר-), זאָגט די תּורה כּונען משה'ס פּאַרנעטע מיט פּרעג'ן! דאָס זעלבס האָבן מיר מיטגעמאַכט מיר די מיט-צייטלעך פונעם אויפשמאנד אין וואַרשעווער געטאָ. דריי וואָכן האָט דער „רייך פאַר מוינען יאָר" געמוזט שיקן א נרויסע צאַל טאַנקן און אויבאַנען כּדי צו קעמפּן קעגן פּלעשער מיט בענווי. פון כּונקער צו כּונקער, אויף בודיטעם און און קעלערס, אין די מאַנאַלן פון דער פּוילישער הופּטשטאַט און צווישן די חורבות פון דער באַרימטער מילע נאָס נר 18 אונטער דער פּלאַטערדיקער ווייס-בלוינער פּאַן, האָבן געפירט א פּאַרטייערטן רעוואָלוציאָ-נערן קאַמפּ די וואָס האָבן אין זייער פּאַרלאַמאַציע צום פּוילישן פּאַלץ, געזאָגט מיר קעמפּן פאַר אויפער און אונזער פּרייהייט, קעגן די וואָס אייניגעם מיטן לעצטן הערמאָרדערטן יוד האָבן זיי געוואָלט אויסלעשן די לעצטע שטראַל פון פּרייהייט אויף דער וועלט.

דרשות

שבת הגדול דעם 26טן מערץ ד.י. 10.30 אַזוינער אין דער מקדמה פון דער פּרייהייט - שבת'.

מאַנטיק דעם 18טן מערץ ד.י. (די ערשטע סדר נאכט), 19 אַזוינער, אין כּאַראַל-טעמפל, דער אויפ-שטאַנד אין וואַרשעווער געטאָ'.

באזוך

דעם 15טן אפריל ד.י. אין געקומען צונאָס קיין רומעניע ה' פינעלשטיין, דער פּרעזידענט ווערן דער וואַרשעווער יודישער מידלע, כּדי זיך צו בא-ראַטן מיטן רב הראשי און שייכט מיט די פאַר-כּעריטינגען צום אָפּטערקן דעם 40טן יאַרטאַג פון דעם 16טן מערץ ד.י.

דבר בצתו - אגוט ווארט

הרב זאב גוטליב - ירושלים עיה"ק

א דערנעמערונג צום באשעפער. אבער אויב מען ברינגט נור א כהמה, אן אקס, א שעפס, אן נישט זיך אַליון, דאָס איז נור אייער ענין (קרבנכם) עס האט מיט מיר נאר נישט צו טוהן. דאָס איז פּיער פון דעם מוכת דארף ברענגען אין איהם (תּוקד בו). און טאַקיי תּמיד, דיע נאַנצע צייט, נישט נור אַמאַל, איין מאל אין א יובל, בעזאָנדערע געלעגנהייט. עס טאר זיך נישט אויס-לעשען (לא תכבה). עס דארף זיין אן אייביג פּיער (אש תמיד) אן אייביג ליכט (נר תמיד), ואס ברענט, וואַרמט און לייכט דיע נאַנצע צייט און אויף אַלע דורות.

און, זאַנען אונזערע הייליגע כּמחים: עס זענען זיך נישט וויע גרויס דאָס מרדן איז (אחד המרבה ואחד הממעט) נור דער עיקר איז אן דאָס הערץ זאָל זיין געריכטעט צום היממעל (בלבד שכיבון את לבו). דיע כּוננה איז געמישדענדיג. צו לערנען תּורה און האַלטען דיע מצוות מיט הערץ, מיט סמיות נפש פּיהרט צו פּסח, צו נאָולה שילמה, זיך דעם גרויסעם ליכט ואס ווירד שיינען איבער דעם בית המדרש. „אור חדש על ציון תאיר, ונכנה כללנו מהרה לאורו", אמן.

לכבוד פסח

אויף דעם סדר זאגט מען דאָך אין דער הגדה אן דער ואס דער נישט אויס זענען דער מינונג פון דיע דריי זאכען אין נישט יוצא: פּסח, מצה און מרור.

מען דארף אויף דאָס יין פון דעם רעדען, אפילו אן מען ווילט שוין און געדענקט נאָך פון פּרייהייט פּסח. וייל תּמ"ה האָט איבער-געשפּרענגען (פּסח) דיע וודישע הייזער ווען יעדעס מצרישע הויז האָט בעקומען דעם עוגש פון „מכּת כּבורית" פאַר דעם ואס זיי האָבען געפּויליגט און געהרגעט דיע יודישע קליינע קינדער (מדה כּנגד מדה-מאס פאַר מאַס). און דוקא אונזערע הייזער און משפּחות האָט ער גענעמטעט (זאָת כּתּוּב הַצֵּיל). דא האָט יעדער ממש געזעהן דיע האַנד פון געטליכער גע-רעכטיגקייט און האָבען גענעמטעט דיע אַסונה. אפּשר מען זענען נאָך אַרמז' פּסח' איז א הינענדיגער. נאָך דורות פון שקלאוועריי און בעדוונג האָבען דיע יודען אַליון נישט משה געשענעט געהן ליידיק, ברוך הישׂה. זייער וויש-קייט האָט שוין אפּסאַלי צוגעהינגט. פּערקומט און דאָך האָט רבש"ע אויף זיי רחמנות געמאַט און נאָך אַזאָך. פּסח מאכט „פּה סח". דאָס מויל רעדט אין דער אונטערדריקונג האָבען זיי נישט געוואנט צו ערדען, צו קרעכענען, צו יונגען. אַלעס פּערבאַמטען. אַסכּנה. נאָך דער בעפּריינג, יציאת מצרים, האָבען זיי געמענט רעדען, אפּרעדען פון 'ס הערץ. פּה-סח. זיי האָבען צוריק בעקומען זייער לשון. און דוקא דיע כללית האָבען נישט געמענט נאר נישט טאַקיי. עס ליגט כּלכ לשוננו'.

דאפּאר זאגט דארף מען רעדן און דרעזעהלען „הגדת לכּבד", הגדה". און זינגען אַלויב געזאנג צום באשעפער, חלל.

און נאָך א געדאַנג. דער מדרש זאגט אן דיע דאפּעלע אַתּוּת אין „אפּר" כּי"ח, ד.ה.מ. נ.צ.ב.ד. זענען דיע שליסלע צו וואַלע ישראל אין דער נאַנצער געשיכטע. דער אות פּ איז געווען פאַר דער נאָולה פון מצרים. פּקוד פּקדתי (אך געקענט איין אויס צו ליינען) איז געווען דער גע-היימער שליסלעלע ואס יעקב אבינו האָט איבער געלאָזט זיינע קינדער און מיט וועלכען משה רבינו איז געקומען צו דיע יודען. דער אות „פּ" (פּ-סח) ווילט איהר דאָך ויססען דעם סוד פון דער קו-מענדיגער נאָולה פון משיח. עס איז „צד" (צ-ץ). צמח צדיק איז דער טיטעל פון משיח צדקנו. פּערהאַנגען אַליין פּסוקים און יודען דארויף אן „פּערה בימיו צדיק". אין דער צייט פון משיח זעט אויפּבלענדען דיע צד"ק, „ורוב שלום עד כּלי ירח", און דיע נאַנצע וועלט זעט געבענשט ווערען מיט גרויסן שלום.

(גענוג זענען היינט. זענען „מצה און מרור" א"ה אן אַנדערס מאל)

ויקרא

דער שבת האט א פשוטע פרשה, נור דער ואס מיינט אן דיע סדרה האט נישט צו טוהן מיט פסח האט אמתען.

דא ליינען מיר: „ויקרא אל משה". ער האט גערופען משה'ן. ווער האט גערופען, שטעהט דער-וויל נישט. נור א נייער פסוק: „ורכב ה' אליו. השי"ת האט מיט איהם גערעדט. א מאמפלוציער-מער פסוק. נור רש"י טייטשט אויס „ויקרא", אין א דור פון ליעקמיט. קעגן מען גיבען צו פערש-טעהען אן צוערשט מוכט דער רוח, אפּשר „משה, משה". מען זעהט נישט דעם רופער, און אַמאַל ווייס מען זיכער ווער עס רופט... עס איז אַנייע נאר אונגעוועהליכע ערפאַהרונג. ממש א טרומא דער באשעפער ברעכט דורך דיע וואנד דיע מהיזה ואס מילט אפ דעם מענש פון דעם אונזוכטבארען באשעפער (יתכרך) ואס א מענשלי-כער מוח, אונזער געדאַנג קעגן איהם נאר נישט בערייפער. נור דער קעגן מען גיבט, איז תופס ער פערשטעהט וער דער קול איז און וער עס ערשט צו איהם. דער באשעפער זוכט דעם געשאפענעם מענש. ער זיגט איהם, אזוי ווע צו אדם הראשון אין נן ערו, - „איכה!" - וואו כיוצא? דו הערסט מיד? - דער מענש דארף באלד ענפערן, הנני! אס דא בין איך. אך שטעה בערייש צו עמפּפאַנגען דיע זענדונג. דערפאַר שטעהט דא צוערסט „ער האט גערופען", און דאַנאך - ועגן משה רבינו האט געהערט, דערהערט און געוואסט וער דער רוח איז - דאַנאך האט השי"ת מיט איהם גע-רעדט.

אבער נישט נור משה, דער „פאטער פון אַלעלע נביאים", נור דיער מענש „קעגן זיין אזוי וויע משה". ד.ה. דער הימלישער רוח געהט אויס צו דער נאַנצער וועלט. נור עס געזענט זיך ווער עס עמפּפאַנגט דעם רוח, ווער עס ענפערט. יעדער איינער הערט לויט זיין מדרגה און דארף ענפערן לויט זיין מעגליכקייט.

פּערהאַנגען אן זייער וואַרט פון דעם גרויסען צדיק דער רבי רב זוסיא ז"ע. ער האט אַמאַל זיך אזוי אויסגעדרוקט: אן איך וויל קומען פאַר דעם בית-דין של מעלה, דעם הימלישען מריבונאל און מען ווירד מיד פרענען? זוסיא, פאַראַס כּיוצא נישט געווען אזוי וויע אַברם אבינו? נא וועל איך ענ-פערן: וויל איך האב נישט געהאט דיע גרויסע נשמה פון אַברם אבינו. און אויב מען ווירד מיד פרענען: זוסיא, פאַראַס כּיוצא נישט געווען אזוי וויע משה רבינו? נא וועל איך ענפערן: פשוט וויל זען האט מיר נישט געגעבען דעם גרויסען מוח פון משה רבינו. פאַר א זעלכען פּראַנצן זארג איך נאר נישט. נור ואס דענו, אויב מען ווירד מיד פרענען: זוסיא, פאַראַס כּיוצא נישט געווען - זו-סיא? - אוי, פאַר דעם האב איך טאַקיי מורא, איבן נישט קיין ענפער...

דער לימוד איז, מען ערווארטעט נישט פון דעם מענש ער זאָל זיין ואס ער קעגן נישט זיין. אבער מען ערווארטעט פון איהם ער זאָל זיין ואס ער קעגן יא זיין.

דאס לערנט אונס דאָס ווארט „ויקרא", מיט א קליינער אַל"ה, צו זאַנען אן אפּילוי א קליין יודעלע ווירד איך גערופען, און דארף ענפערן.

צו (שבת הגדול)

מיינסטע יאהרען געפאַלעט שבת הגדול אין דער פרשה צו. זיי האבען נאר א שייכות. נעם צו פערש-טעהן דיע כּוהנים, דיע נויטיגע פּיהרער, דעם זינגן פון דעם קרבן. - „זאת תורה העולה - היא העולה". דיע תורה, דער געדאַנג פון דער עולה איז אן מוז ארויף געהן אין היממעל. וויל „קרבן" דארף מקרב זיין דעם יוד צו זיין באשעפער. אזוי ווע דיע ערשטע סדרה הייבט אן: אויב א מענש איז מקריב זיך אַליון (קריבן מכם) דאַנן איז דאָס

דרשותיו של כבוד הרב הראשי דר. דוד משה רוזן שליט"א

שבת הגדול ופסח

שבת הגדול בבית הכנסת "מלכים" הדרושה "החלת החרות - השבת" בערב הראשון של פסח בבית הכנסת הקורלי "המדר בנינו ורשא".

בערב השני של פסח בבית הכנסת הספרדי "מסלול חג הפסח - פסח, מצה ומור" בוקר אחרון של פסח, בבית הכנסת הקורלי, לפני יזכור "החיות עם שלם" (חזון יחזקאל הנביא).

דברי תורה

פסח הרב יצחק מאיר מרילוס - כותרת

אדם כי יקריב מכם קרבן... בדרוש רבה (פרשה ט אות ה) כיון ששמעו ישראל פרשת קרבנות נתי-ראו אמר להם משה: אל תתראו, התעסקו בתורה ואין אתם יראים... מי שלומד המדרש יסכים כי נחוצה לו הסברה ויתרה ובספר "דברי יואל" מסביר באופן נאה ומתקבל בהקדמת דברי הנביא (ירמיהו ז' א, ב, ג), "כה אמר ד' צבאות אלקי ישראל וגו' כי לא את אבותיכם ולא עויתים ביום הוציא אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזכה כי אם את הדבר הזה עויתו אותם שמוע בקולי והייתי לכם לאלקים" והנה הרמב"ם בספר מורה נבוכים (פרק ל"ג חלק ב) מקשה כי הפסוק אין להביא דמשמעו מלמנו כי לא צוה לנו הקב"ה להקריב קרבנות ובאתם בתורה רבים דיני הקרבנות ומויע עצמו לתרץ ואחר מהם כי ההדגשה היא בהוציא אותם ממצרים ובתחלה בעוד היותם במרה צוה על שבת ודינים. והאברבנאל מנסה לתרץ כי כוונת הנביא כי בעמדם על הר סיני לא נזכרו דיני קרבנות רק אחרי שהטאן בעלם גם כן ההדגשה על, "ההוציא אותם ממצרים" ועל זה מקשה הגאון דברי יואל הלא נצטוו על קרבן פסח טרם שנאמר להם הצינו במרה, בתורה לתירו-צו של הרמב"ם ועל תירוצו של האברבנאל מקשה כי בתורה כהנים (פרשה מו) על הפסוק, ואת התו-ה עלולה" דרוש כי כל דיני הקרבנות נתפרשו במעמד הר סיני ואין ירחיק דרשת מלמנו ד"ף ומביא תירוץ נכון וזהו פרשת משפטים (דף ק"א באמצע) מתרץ מה שאמר דוד המלך (בתה-

ים לא יתי כבודנו כלפימה" - הם להטו לא בעד חיהם אלא בעד כבוד עם היהודי, העולם כולו שמע שיהודים אינם, כצאן למבט ויכ"ל יותר משלושה שבועות שלפני הנרמנים עם אברות קשות את נסיונם להשמיר את הניטו ורשא. גם פסח רבנו זרק בפניו של פרעה - השילוט הנס-יכול - את האתגר של "שלח את עמי" וידיו היו ריקות ושום כלי זין ברועותיו, הוצ מסתה אלקים. פנים אל פנים עמדו ברחובות הכירה הפולנית, הכח האכזרי והמרושע ובגדרו החלומים כעד עזב ושלום. סררכי אניליבי" נגד נגדל פון סטראפ - המחה התדירי בהר-סתר היה של, נצח ישראל" - הנכבד המתקומם וידיו אמונה ועדק ובכלל זין הללו הוא מנצח את הרשע שאנור רק בכח הניטו.

הרב הראשי דר. דוד משה רוזן מסר לחג הפסח תשמ"ג

הרב הראשי דר. דוד משה רוזן מסר לחג הפסח תשמ"ג... ואל יתי כבודנו כלפימה" - הם להטו לא בעד חיהם אלא בעד כבוד עם היהודי, העולם כולו שמע שיהודים אינם, כצאן למבט ויכ"ל יותר משלושה שבועות שלפני הנרמנים עם אברות קשות את נסיונם להשמיר את הניטו ורשא. גם פסח רבנו זרק בפניו של פרעה - השילוט הנס-יכול - את האתגר של "שלח את עמי" וידיו היו ריקות ושום כלי זין ברועותיו, הוצ מסתה אלקים. פנים אל פנים עמדו ברחובות הכירה הפולנית, הכח האכזרי והמרושע ובגדרו החלומים כעד עזב ושלום. סררכי אניליבי" נגד נגדל פון סטראפ - המחה התדירי בהר-סתר היה של, נצח ישראל" - הנכבד המתקומם וידיו אמונה ועדק ובכלל זין הללו הוא מנצח את הרשע שאנור רק בכח הניטו.

ליל שיפורים הוא הלילה הזה, בשבילנו הלל תורה לבורא העולם שלם ישראל בונה מהדש את ארץ מולדתו, אלה פנויות לכבוד נחיו ישראל מארבע כנסות הארץ. רבניות הנכבדים של ניטו ורשא עומדות לפנינו כשאתנו נמי צאים שוב במאבק למען קיום העם הארץ. גם הפעם אנהנו מבודדים אבל מוכרים אנהנו, כלנו! ממרחק וממערב! מוכרים ב"אחד בלבד", ברה האחרות, ברצון העו והאחיד להכביח את עתידנו, למען הרמת קרן התורה, העם הארץ. שבה מיוחד עלינו - יהודי רומניה - לתת גם הפעם לממשלת ארץ זו שנתנה ליותר משי-לוש מאות יושבים אלה יהודים את האפשרות לעלות לישראל ולבנות שם את ארצנו הקדושה. על שהוא ממשכה לכבת ברך הזו, דרך של צדק ואנושיות, ועל שהיא נותנת לשארית הפליטה שלנו את כל האפשרויות להיות יתו-דים, שומרי מצוות, נאמנים לציון וירושלים נאים על יהדותם. גם השנה בעזרת השם, אלפי יהודי רומניה ויושבים סביב שולחנות הסדר, המצות והזין הכשר הגיע בזמן מארץ הקודש, כל האפשרויות לקיים את הפסח, ככל משפטו וחוקתו" ישנם כבר אפילו בשביל היהודי הו-חיד שנידח באיזה כפר או עירה רחוקה וכלונו יכולים לשר את השירה החדשה, שירת נאולת ישראל.

ביקור

ביום 15 במרץ ש.ז. הגיע לרומניה מר פינקלשטיין, יו"ר קהילת וורשא כדי להתייעץ עם מרן הרב הראשי דר. דוד משה רוזן שליט"א בקשר לכנסות לאורכת ה-40 שנה למרד הניטו בוורשא.

המסע הרתי וההשתנה על הכשרות במשך נוס-בתום של האוהדים מה"ף בוורשה נמקרו לידו מרן הרב הראשי. האורח עזב את בירתנו ב-16 במרץ ש.ז.

הרצאות

למדהינים הרומניה ישרשים תמונת ה"שטל"המסורתי

בשבת ה-5 במרץ ש.ז. המלחין בוגי' הרצה על צורת היצירה של המלחינים שלנו. הוא הראה שהמלחינים היהודים הרומניה מתמשים ביצירותיהם בנימת הזמרה היהודית ושה אפשר גם להרגיש היטב בזמריהם. להלמנת המרצה עלו על הבימה המלחינים אורל ג'רוביאנו, א-דמונד דדה, דן מורחי והתזמורת הזמיר. קהל המאזינים הצטרף על שהעבר הנחמד הזה לא מתארך הרבה יותר.

סדרים צבוריים

סדרים פסח ציבוריים ייערכו בבוקרשט ובהרבה קהילות בכל הארץ. הקהילות שבהן מיתקיימים סדרים פסח מלכך בוקרשט הן כדלהלן: אראד, באקוי, באיא מארה, בוטושא, ברבשוב, בראד, לא, סימפולונג, פלוא-נאפוא, דו, דורוהו, פומשאן, גאלאץ, יאסי, אורדיא, פיאטרא-ניאמץ, פלוישט, רדאוי, רשעא, רומאן, סיביו, סוצ'בא, טימישוארא, וואטרא-דורוני.

סדר מסורתי לתלמידי תלמוד-תורה

גם השנה הזאת כמו בכל השנים הקודמים מתקיים הסדר המסורתי לתלמידי התלמוד-תורה ביום ראשון 27 למרץ בשעה 18 בבית הכנסת הגדול מרה" אדמקה מס 11.

שלוש הרצאות ברמה גבוהה

בימי 18, 19, 20 בפברואר, הקהילה מקלון יתנה לה הזכות לארח את המורה פר חיים רימר, העורך של כתב העת. בהזמנות זאת, בשבת 19 בפברואר, כבודו נשא הרצאה קצרה אבל ממהל למרן הרבה המקשיבים, בבית-הכנסת "אלה משה", שנתקבלה בה ערכה רבה ע"י כל הציבור. בערב אותו יום במסגרת, מלוה-מלכה" הוא נפגש עם חברי המהלה ותלמידי התלמוד-תורה. לבוכחים היתה ההזדמנות לקבל הרבה מושגים מענינים יהודיים. ב-20 בפברואר הוא הרצה על "מבוא במוסר היהודי" היה זה ביקור שהגיב פירות דעת ברמה גבוהה.

בכרחה המסורתית, הג כשר ושמה דר. דוד משה רוזן

הרב הראשי ונשיא ועד הקהילות של יהודי רומניה

